

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut sociologických studií
Katedra sociologie

Diplomová práce:

Ztráty a nálezy – práce a mateřství

Naděžda Linková

Praha 2006

Konzultant: Mgr. Ivan Vodochodský

Ztráty a nálezy – práce a mateřství

Naděžda Linková

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Sociologie

Konzultoval: Mgr. Ivan Vodochodský
Práce bude obhajována v 6. semestru studia.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Praze, dne 19. 5. 2006.

Ráda bych tímto poděkovala panu Mgr. Ivanu Vodochodskému za důležité rady a ochotu při vedení mé práce.

Mé díky patří i kolegyni Mgr. Janě Koblihové a PhDr. Olze Šmídové za pomoc a inspiraci.

Obsah:

I. Úvod	str. 1
II. Těhotenství, porod, mateřství v sociologické literatuře	str. 2
III. Metodologie	str. 6
1. Výzkumný soubor a technika sběru dat	str. 6
2. Metodologický postup	str. 7
IV. Analytická část	str. 10
3. Obrazy matek	str. 10
3. 1 Maminka vědkyně – Petra	str. 11
3. 2 Maminka manažerka chodu rodiny – Alena	str. 16
3. 3 Maminka podnikatelka – Kateřina	str. 21
3. 4 Profesionálně úspěšná pracující maminka – Olina	str. 24
3. 5 Maminy – Tereza, Romana, Lenka	str. 30
3. 6 Emancipovaná maminka – Andrea	str. 35
4. Závěrečná analýza	str. 41
4.1 Zkoumání mateřství a gender	str. 41
4.1.1 Změna genderových rolí?	str. 41
4.1.2 Dítě versus práce	str. 44
4.1.3 Dobrá matka	str. 46
4. 2 A jak to, že se děti vůbec narodily?	str. 47
4. 3 Kdyby ty babičky nebyly aneb kam s dítětem?	str. 48
V. Závěrečné shrnutí	str. 50
VI. Zusammenfassung	str. 51
VII. Literatura	str. 53
VIII. Přílohy	str. 56
Seznam respondentek	str. 57
Hlavní okruhy otázek polostrukturovaných rozhovorů	str. 58
Schválené diplomové teze	str. 59

Ztráty a nálezy - práce a mateřství

Abstrakt: Diplomová práce *Ztráty a nálezy- práce a mateřství* se snaží zachytit prožitek mateřství a životní strategie maminek – vysokoškolaček, které se nějakým způsobem – byť omezeným – zapojily do pracovního procesu dříve, než je v českém prostředí obvyklé – do dvou let věku svého dítěte (dětí). Rekonstrukce šesti příběhů mateřství s důrazem na pracovní aktivitu respondentek ukazuje jedinečnost i podobnost každého z nich. Dovoluje tak nahlédnout do soukromí několika matek a spolu s nimi „prožít“ jednu z nejdůležitějších a převratných fází jejich života, sledovat problémy, se kterými se potýkají, i způsoby, kterými je řeší.

Práce vychází z osmi polostrukturovaných rozhovorů, které byly zaměřeny na prožitek těhotenství, porodu a prvních let života s dítětem, s důrazem na pracovní aktivitu dotazovaných žen.

I. Úvod

„Chybí nám ještě dostatečný historický odstup, ale všechno, zdá se mi, nasvědčuje tomu, že vynález antikoncepce, jež dává ženě do rukou suverénní rozhodnutí o tom, zda, kdy a kolik bude mít dětí, má pro lidstvo epochální význam, srovnatelný snad s ovládnutím ohně nebo vynálezem kola“ (Možný 1999;124). Profesor Možný dále ve své knize píše, že důsledky používání antikoncepce znamenají převratné změny v celé struktuře společnosti, jak na makro-, tak na mikrosociální úrovni. V souvislosti s mým malým výzkumem prožívání mateřství v kontextu pracovní aktivity ženy je důležité především jeho navazující tvrzení, že schopností zabránění početí je žena „...poprvé v historii skutečně nezávislá, samostatná a rovnoprávná“ (Možný In Možný 1999;125). Tvrzení o skutečné nezávislosti, samostatnosti a rovnoprávnosti je, řekla bych, značně nadnesené, neboť všechny tři zmíněné „výdobytky“ jsou zároveň sociálními statky, které nejsou ve společnosti distribuovány rovnoměrně ani v rámci jednoho pohlaví. Ale zároveň je nesporné, že k velkému „osvobození“ žen skutečně došlo. Plození jednoho dítěte za druhým neznamenovalo pouze velká zdravotní rizika, ale předznamenávalo jasnou životní dráhu závislosti bez možnosti jiné seberealizace. Jenže na skutečnou nezávislost, samostatnost a rovnoprávnost je možné se podívat i z jiného pohledu konce 20. a přelomu 21. století: *„Industriální společnost je v jistém smyslu stále napůl feudální: od jednoho z partnerů se očekává kompetitivita a mobilita, zatímco od druhého obětování svých vlastních zájmů ostatním, neplacená práce a závislost“ (Beck, Beck – Gernsheim 1995; 6).*

Na základě své osobní zkušenosti s mateřstvím, s vlastní nezávislostí, samostatností a rovnoprávností a postupným přechodem k závislosti na svém partnerovi a státu, jsem se rozhodla prozkoumat prožitek mateřství několika žen – matek – vysokoškolaček. Prvoplánově jsem vybrala ženy, které se snažily co možná nejdříve po porodu (ale nejpozději do dvou let věku dítěte) opět zapojit do pracovního procesu. Nehledala jsem bezpodmínečně ty ženy, které se hned naplno vrátily do zaměstnání, mojí podmínkou byla jakákoli placená pracovní aktivita, která se ovšem vztahovala k předchozímu zaměstnání, respektive vzdělání potenciálních respondentek. Zajímalo mě, co ovlivnilo jejich rozhodnutí mít dítě, jak prožívaly těhotenství, porod a následné mateřství. Protože jsem záměrně dotazovala vysoce kvalifikované ženy, které byly pracovně aktivní, přestože měly malé dítě/děti, ptala jsem se jakou důležitost přisuzují dítěti, rodině, práci, proč začaly pracovat i jak se jim daří skloubit pracovní a rodinný život.

Předpokládala jsem, že tyto ženy musely řešit řadu problémů a osobních konfliktů, které jsem prožívala i já, ale především mě zajímaly možné varianty pohledů na toto relativně krátké životní období očima jiných žen.

II. Těhotenství, porod, mateřství v sociologické literatuře

Jak už jsem napsala v úvodu, v provedených rozhovorech jsem se zajímala o prožitek mateřství, počínaje těhotenstvím, a ptala jsem tedy i na rozhodování dotazovaných žen mít či nemít dítě. Petr Mareš o tomto rozhodnutí, na základě jím provedeného výzkumu, píše: *„I když je racionální volba pro ženu individuální a privátní, není zcela svobodná. A to ve dvou pohledech, které lze vyjádřit metaforami biologických a sociálních hodin“* (2003;162). Biologické hodiny znamenají, že podnět k mateřství je v ženě geneticky zakódován a v rozhovorech, ze kterých autor vychází, ho respondentky pociťovaly jako jakýsi nutkavý tlak, který se zvětšuje s přibývajícím věkem. Některé z nich hovořily také o instinktivní a přirozené touze každé ženy. S tím ale Mareš polemizuje a píše, že je *„obtížné říci, na kolik je to skutečně reflexe biologické motivace k mateřství a na kolik jde o převzatý kulturní obraz“* (Ibid.). Dotazované ženy ve svých výpovědích totiž tuto touhu někdy podmiňovaly například materiálním zázemím, či vhodným partnerem. Sociální hodiny naproti tomu

„představují tlak na ženu ze strany jejich nejbližších, ale i z jejího širšího sociálního okolí, včetně již porodivších kamarádek“ (Ibid.;164).

O přínosech a nákladech rodičovství a obecně o hodnotě dítěte v dnešních vysoce industrializovaných společnostech hovoří i autoři knihy *The Normal Chaos of Love* (Beck, Beck – Gernsheim 1995). Podle nich se rodičovství stává stále více a více odpovědným úkolem, což dělá rozhodování o tom, zda mít či nemít děti, ještě více obtížné. Stále více lidí by rádo vychovalo své děti za „optimálních“ podmínek, které ovšem vyžadují značnou finanční nákladnost. U žen je kladen důraz na to, aby byly nejen matkami, ale dobrými matkami, což znamená nejistotu, zda se svým potomkům opravdu optimálně věnují a dostatečně podporují jeho rozvoj. Podobně i těhotenství a porod ztratilo svoji přirozenost, protože probíhá pod drobnohledem lékařů za pomoci vyspělé techniky a technologií.

Prožíváním těhotenství se zabývá fenomenologická longitudinální studie T. Bondas a K. Ericsson (2001), vycházející z rozhovorů se 40 těhotnými ženami, kombinovaná s pozorováním. Autoři objevily 10 hlavních témat, které začlenily do tří hlavních kategorií: perfektní dítě, změněný způsobu života a snaha o lepší vzájemnou komunikaci v rodině. Uvedené názvy kategorií vystihují také hlavní výsledky výzkumu. Ženy se „snažily podporovat zdraví jejich nenarozeného dítěte, přestaly chápat zdraví jako samozřejmost a snažily se změnit své chování s ohledem na zdraví, aby dosáhly různých ideálů. Těhotenství je zkušeností jiného způsobu života, kdy se ženská těla proměňují, je zkušeností variability nálad a starostí, vztahujících se k vlastnímu zdraví, zdraví dítěte a celé rodiny, k porodu a k budoucnosti“ (Ibid.;835). Dále se ženy snažily o propojení rodiny založené na dobré komunikaci. Snažily se v ní zdůraznit důležitost dítěte, hovořily o svých snech, nadějích, plánech ale také změnách v partnerském vztahu. Dotazovaným ženám totiž často velmi záleželo na projevení zájmu o dítě (vývoj dítěte) ze strany jejich partnera, obávaly se jeho reakce vzhledem k jejich menšímu zájmu o sex, očekávaly větší participaci na chodu domácnosti atd.

Ze stejných datových zdrojů – konkrétně z rozhovorů s devíti ženami, které byly dotazovány nejen v těhotenství ale i po porodu v rozmezí téměř tří let, vychází článek T. Bondas – Salonenové: *New mothers, Experiences of Postpartum Care – a Phenomenological Follow – Up Study* (1998). Změnám ženského těla v těhotenství a prožívání těchto změn v kontextu chápání lidského těla v současných západních společnostech se věnuje práce Samantha Warren a Joanny Brewis: *Matter over*

Mind? Examining the Experience of Pregnancy (2004), založená na výpovědích 11 kavkazských žen, které popisují těhotenství jako situaci, kdy žena ztrácí kontrolu nad svým tělem. Jiný pohled na těhotenství v postindustriální konzumní kultuře je například v práci S. H. Dworkin a F. L. Wachs: *Getting your Body Beck, Postindustrial Fit Motherhood in Shape Fit Pregnancy Magazine* (2004), která vychází z obsahové a textové analýzy článků časopisu Shape Fit Pregnancy.

Ze studií, které se váží k těhotenství a porodu a vznikly v českém prostředí, je zajímavá diplomová práce studentky Přírodovědecké fakulty UK Kamily Marcinkové: *Těhotenství jako transformační stádium v životě ženy* (2000). Autorka čerpá především z antropologických a psychologických statí, doplněných citacemi z rozhovorů, které sama provedla se třemi ženami - prvorodičkami. Jiná diplomová práce Hany Haškové: *Sociální aspekty porodu – bude porod, ale jaký?*(2001), se zaměřuje na dvě soupeřící koncepce v současném porodnictví: lékařsky „vedený“ a tzv. „přirozený „ porod.

Co se týče prožívání mateřství, většina výzkumů v české sociologii se prvoplánově zabývá sladováním práce a rodiny a tzv. gender kontraktem. Mezi ně patří i kvalitativní sonda Hany Maříkové: *Muž v rodině: Demokratizace sféry soukromé* (1999), která se opírá o rozhovory s 15 muži a 15 ženami s VŠ vzděláním a je primárně zaměřená na muže, na potenciální změnu v jejich chování ve vztahu k jejich rodině. Studie tedy zkoumá uspořádání rolí v rodině, dělbu práce v domácnosti a při výchově dětí. Autorka v závěru píše: „V době, kdy jsou děti nejmenší, muži a ženy zpravidla akceptují tradiční model uspořádání vztahů, tzn. že muž se orientuje na práci a žena na rodinu, přestože v tomto období bývá rodina pro muže nejdůležitější....“ (Ibid.;75) A dále: „ Muž zastává, pokud jde o dělbu práce v domácnosti, spíše roli pomocníka než partnera“ (Ibid.;89). Co se týče výchovy dětí, největším dílem zůstává na ženě, ale pokud to okolnosti vyžadují, je muž schopen se o děti postarat. „Každý z rodičů obvykle v rodině plní vůči dítěti jinou roli než ten druhý. Zástupnost rolí je muži vnímána (a realizována) spíše v oblasti hry a náplně volného času než v každodenní rutinní péči o ně....“ (Ibid.;85). Podobně koncipovanou kvalitativní studií je *Práce a rodinná praxe mladých lékařek* od Lenky Simerské a Ireny Smetáčkové (2000). Jde o sociologickou analýzu života mladých českých lékařek, vzniklou na základě 20 kvalitativních rozhovorů, zaměřených na jejich studijní a profesní kariéru, rodinný život s důrazem na generové aspekty. Tématem žena ve vědě a sladováním vědecké práce a rodiny se zabývá publikace

Cesty labyrintem aneb Jak se rodí vědecká kariéra a děti (Červinková a kol. 2003), která mimo jiné také částečně vychází z kvalitativních rozhovorů s ženami vědkyněmi. Studii *Dvougariérová manželství* od Hany Maříkové, která se věnuje generovým nerovnostem uvnitř rodiny i dvougariérovému manželství jako specifickému typu partnerského svazku, lze nalézt v knize *Proměny současné české rodiny* (Maříková (ed.) 2000;101). Jiná sociologická práce Aleny Křížkové a Lenky Václavíkové – Helšusové: *Sociální kontext života žen pracujících v řídicích pozicích* (2002), zkoumá rozdílné životní postoje a názory českých žen a mužů v závislosti na jejich pracovním postavení a soustředí se mimo jiné i na vztah rodiny a pracovních povinností.

Poněkud z jiného ranku je kniha Aleny Heitlingerové a Zuzany Trnkové: *Životy mladých pražských žen* (1998), která se nezabývá přímo generovými nerovnostmi, ale snaží se obecně postihnout životní strategie žen, které se krátce po sametové revoluci ocitají na prahu dospělosti. Opírají se o 14 rozhovorů, které se mimo jiné dotýkají témat jako je těhotenství, porod, mateřství.

Ze studentských prací se sladováním práce a rodiny zabývá například bakalářská práce Lucie Nečasové: *Žena v managementu a manažerka v rodině* (2003). O „*Obrazu mateřství, jak je konstruováno skrze prezentaci ženské polistopadové kulturní a společenské elity v rozhovorech ze čtyř vybraných týdeníků (Reflex, Týden, Magazín Lidových novin, Magazín MF Dnes*“, píše ve své bakalářské práci Lenka Průšová (2001;5). Z diplomových prací je z hlediska tématu prožívání mateřství zajímavá práce Terezy Bícové: *Mateřské centrum jako jedna z možností aktivace žen na mateřské dovolené* (2000), ve které si autorka klade za cíl „*popsat postavení matek s malými dětmi, poukázat na mateřská centra jako na určitou třetí cestu řešení dilematu „mateřství nebo seberealizace“ a zmapovat současný stav mateřských center v ČR*“ (Ibid.;2). Novým společenským fenoménem v ČR – situací a názory mužů, kteří se rozhodli zůstat se svými dětmi na rodičovské dovolené se zabývá práce Ivy Pecákové: *Muži na „mateřské“* (2005).

V zahraniční literatuře lze taktéž nalézt celou řadu studií o prožívání mateřství zaměřených na sladování práce a rodiny, zmíním tedy alespoň dnes již klasickou sociologickou studii dvougariérových manželství *The Second Shift* (Hochschild, A., A. Machung 1990). Její autorky se opírají o rozsáhlý longitudinální výzkum 50 dvougariérových manželství (tzv. dual – career couple's). Na tomto základě pak vytvořily typologii dvougariérových manželských párů podle toho, jak moc se každý

z dvojice orientuje na rodinu nebo na práci: (čistý) typ tradiční domácnosti, typ egalitární a typ přechodový, který stojí na rozmezí těchto dvou. Kniha dále popisuje život 10 manželství, které podle autorek „reprezentují“ všech 50 dotazovaných manželských párů ve škále vzorců, podle kterých tito manželé cítí, myslí a jednají, co se týče práce v domácnosti a rodiny.

O výsledcích obsahové analýzy literatury zabývající se rodičovskými zkušenostmi během prvního roku života dítěte z let 1992 -2002 je možné se dočíst v článku *Integrative literature reviews and meta – analyses: Parental experiences during the child's first year* (Nyström, K., K. Öhrling 2004). Mezi hlavní závěry této studie patří, že první rok rodičovství představuje pro oba rodiče převratnou změnu, která je doprovázena směsicí pozitivních, ale také velmi negativních pocitů. V případě matek se jedná například o pocity naprostého vyčerpání a únavy, nebo nedostatku času, který mohou věnovat sobě samé. Podobně i převzetí hlavní zodpovědnosti za dítě může u matek vyvolávat pocity úzkosti a nejistoty, zda dostatečně plní svoji mateřskou roli. Co se týče pozitivních pocitů, jedná se především o radost být matkou, radost z možnosti účastnit se péče o dítě, vycítit jeho potřeby, užívat si jeho blízkost, ale také prožitek solidarity a sblížení mezi partnery atd. Všechny prožitky jsou ale velmi individuální a velkou roli v nich hraje například to, jak velkou změnu dítě přineslo do každodenního života rodičů, nebo kvalita partnerského vztahu.

III. Metodologie

1. Výzkumný soubor a technika sběru dat

Moje práce je založena na analýze polostandardizovaných rozhovorů s osmi ženami vysokoškolského vzdělání ve věku 26 – 38 let. Jednalo se o ženy s malým dítětem, respektive dětmi, které se co nejdříve po porodu, nejdéle však do dvou let věku dítěte, snažily opět zapojit do pracovního procesu, přesněji řečeno vykonávat placenou práci vyžadující jejich odborné znalosti. Protože mě zajímal prožitek mateřství počínaje těhotenstvím, snažila jsem se najít ty ženy, které měly s těmito prožitky co nejčerstvější zkušenost – například měly druhé dítě v kojeneckém věku nebo pouze jedno dítě, které však ještě nedosáhlo věku tří let.

Záleželo mi na tom, aby rozhovory nebyly příliš formální a aby se mi respondentky nebály sdělit často důvěrné pocity, proto jsem se snažila hledat potenciální informátorky ve svém okolí, nebo získat kontakt na ně přes své přátele a příbuzné. Myslím si, že podstatnou roli v souhlasu s rozhovorem, ale i při samotném vyprávění sehrál fakt, že já sama jsem matkou malého dítěte. Respondentky někdy vyjadřovaly určitou solidaritu s mojí vlastní situací - matky na „mateřské“, která se snaží dokončit školu, a zároveň předpokládaly, že jejich situaci v určitém směru „rozumím“.

Všechny provedené rozhovory jsem nahrála na diktafon a poté je doslovně přepsala. Zmíněný výzkumný materiál jsem sbírala v průběhu podzimních měsíců roku 2005. Nejkratší rozhovor trval hodinu, nejdelší dvě a půl hodiny.

U všech dotazovaných žen (včetně jejich dětí) jsem změnila jména. Také jejich studijní a pracovní postup uvádím co nejobecněji, abych tak zabránila jejich případné identifikaci.

2. Metodologický postup

Sebraný výzkumný materiál jsem nejprve podrobila otevřenému kódování za pomoci počítačového programu Atlas. Vycházela jsem při tom z knihy *Základy kvalitativního výzkumu* (Corbin J., A. Strauss 1999). Tím se mi podařilo vytvořit seznam hlavních pojmů a kategorií, který je uveden v závěru této podkapitoly.

Zjistila jsem, že výčet obsažených témat je příliš rozsáhlý pro detailní analýzu, která by splňovala předpokládaný rozsah diplomové práce. Musela jsem se tedy rozhodnout, na které téma se zaměřím a jakým způsobem další analýzu provedu. Zvolila jsem pracovní aktivitu dotazovaných žen a touto optikou jsem se snažila pohlédnout na jednotlivé biografické fáze jejich mateřství.

Výzkumná otázka tedy zní: ***Jaký je prožitek mateřství v kontextu pracovní aktivity vzdělaných žen?***

Formulací výzkumné otázky jsem provedla určitou selekci sebraného materiálu a měla jsem v úmyslu dále postupovat technikou axiálního kódování, která by odhalila vztahy mezi kategoriemi. Začala jsem tedy pracovat dále pouze s obsahy uvedených kategorií. Postupně jsem si ale uvědomila, že takto rozbívám jednotlivá vyprávění na spousty střípků, ze kterých potom skládám obraz určitého „problému“, ale jedinečnost jednotlivých příběhů tím nenávratně ztrácím. Proto jsem se rozhodla

provést případovou rekonstrukci sledovaných biografických fází. V analýze se nesnažím o zobecňování, ale jde mi o jedinečnost prožitků, problémů a strategií u každé z respondentek. Rekonstruuji tak jednotlivé životní příběhy mateřství v kontextu pracovní aktivity dotazovaných žen. Hlavní pozornost jsem zaměřila na aktuální situaci v době rozhovoru. Stručně zmiňuji i témata, ke kterým se bezprostředně pracovní aktivita nevztahuje, ale já sama je považuji za důležité pro konstrukci samotného mateřství.

W. Fischer Rosenthal a G. Rosenthal ve svém článku *Analýza narativně – biografických rozhovorů* (2001) píší: „*Pro metodu biografické rekonstrukce je rozhodující zásadní rozdíl mezi rovinami prožitého a vyprávěného životního příběhu*“ (2001) Autoři na základě velice složitého procesu rekonstrukce prožitých událostí, ponejprv zbavených interpretací vypravěče, vytvářejí hypotézy o struktuře prožitého života. Druhým analytickým krokem je analýza vyprávěného životního příběhu – tzv. analýza tématických polí. Jedná se o rekonstrukci sebe prezentace vypravěče „*na základě komplexů témat, tedy zhuštěných tématických polí v pořadí, ve kterém o nich vypravěč pojednává*“ (Ibid.) Třetím analytickým krokem je rekonstrukce případu, kdy se na „*úrovni životního příběhu tážeme po biografickém významu jednotlivých prožitků*“ (Ibid.).

Pro využití výše uvedené metody je nutný rozhovor s velkým množstvím spontánního vyprávění. Navíc je tato analýza založena na využití vedlejších pramenů, jako jsou archivní materiály, lékařské zprávy a pod. Rozhovory, které jsem provedla, nesplňují předpoklady pro tento analytický postup, ani nebylo v mých silách a kompetenci získávat jakékoli jiné podpůrné materiály ohledně respondentek. Přesto považuji tuto metodu za inspirativní, podobně jako autoři se při rekonstrukci příběhu snažím upozornit na případné rozpory prožitého a vyprávěného, ale konečnou interpretaci nechávám na čtenáři.

V závěrečné analýze pak vybírám ty kategorie a pojmy, které se při rekonstrukci biografii ukázaly jako stěžejní i vzhledem k pracovní aktivitě dotazovaných žen, a dávám je do vzájemných souvislostí.

Seznam základních kategorií:

1. Načasování početí

- důvody načasování početí
- „kontext“ početí (aneb „jak“ se to stalo)
- prožitek potenciálního, ještě nepotvrzeného těhotenství
- ohlas okolí na početí
- plánování/neplánování početí druhého dítěte

2. Prožívání těhotenství

- zdravotní stránka těhotenství
- P•požívání těhotenských změn svého těla
- vlastní aktivita vztahující se k těhotenství (kursy, literatura,...)
- těhotenství a práce
- těhotenství a vztah ke svému vzhledu

3. Porod

- rozhodování o způsobu porodu a výběr porodnice
- vlastní příprava na porod
- průběh a prožívání porodu
- ne/přítomnost otce u porodu
- porodní a poporodní péče o matku a dítě

4. Dítě je na světě

- prožívání prvních měsíců s dítětem
- prožívání dalších měsíců s dítětem
- prožívání mateřství s druhým dítětem

5. Život na mateřské a rodičovské dovolené

- prožívání „mateřské“ a vývoj osobních potřeb na MD nebo RD
- strachy a obavy spojené s „mateřskou“ dovolenou
- jiné než pracovní aktivity na MD, RD

6. Práce

- organizace pracovního dne a rodiny
- důvod pracovní aktivity při mateřství
- Dítě versus práce
- Vztah ke svému zaměstnání

7. Dítě

- význam dítěte
- vývoj vztahu k dítěti/dětem
- hlídání a výchova dítěte/děti
- péče o dítě
- partnerský vztah a dítě

8. Ztráty a nálezy

- osobní „zisky“ spojené s dítětem
- osobní „ztráty“ spojené s dítětem

9. Domácnost

- organizace domácnosti
- vztah k domácnosti a domácím pracím
- rozdělení domácích prací mezi partnery

10. Genderové postřehy a názory

11. Obecné informace o respondentkách

IV. Analytická část

3. Obrazy matek

Mým původním záměrem bylo provést biografické rozhovory, ale zjistila jsem, že zvolená témata jsou pro řadu žen velice intimní, jejich vyprávění vážlo a vypravěčky působily nejistě. Proto jsem zaměnila biografické vyprávění za polostrukturované rozhovory¹, které zohledňovaly určitým způsobem i biografické hledisko. Ptala jsem se na to, kdy a jak došlo k rozhodnutí mít dítě, zda a jak to souviselo s prací a kariérou dotazovaných, jak prožívaly těhotenství a porod a posléze samotné mateřství. Samozřejmě, že porod a prožitek porodu s pracovní aktivitou – jako zvoleným kontextem rozhovorů – většinou příliš nesouvisí a taktéž i některé momenty prožívání těhotenství a mateřství, přesto je do analýzy také zahrnuji, ale nebudu se jimi zabývat příliš podrobně. Považuji je za důležité pro ucelenou představu toho, jak respondentky své mateřství prožívaly.

Každý rozhovor znamenal určitou stylizaci dotazovaných a už samotný fakt, že jsem při výběru žen hledala ty, které měly malé děti a pracovaly², utvářel v mých respondentkách určitá očekávání. Předpokládaly, že se jich na práci budu ptát, že je to téma, které mě v souvislosti s jejich mateřstvím zajímá. Některé z nich měly tendenci svoji práci či profesi zdůrazňovat, jiné naopak bagatelizovat. Již při přepisování rozhovorů mně před očima vyvstalo několik „obrazů maminek“:

Maminka vědkyně – Petra

Maminka manažerka chodu rodiny – Alena

Maminka podnikatelka – Kateřina

Profesně úspěšná pracující maminka – Olina

Maminy – Tereza, Romana, Lenka

Emancipovaná maminka – Andrea

Ještě jednou zdůrazňuji, že všechny „obrazy“ maminek vznikly jako snaha zachytit prožitek mateřství optikou pracovní aktivity dotazovaných žen. A je možné se

¹ V příloze jsou uvedené jejich okruhy

² Za honorář – čili za peněžní odměnu či mzdu.

na jejich výpovědi dívat i z jiných hledisek, které jsem si ale nezvolila, nebo si přímo vybrat jedno jediné téma a to důkladně prozkoumat.

Každý „obraz“ v sobě nese část těch ostatních. Každá z žen musela být částečně manažerkou chodu rodiny a maminou, o všech lze říci, že jsou velmi emancipované, všechny jsou velice aktivní, co se týče duševních činností, všechny svým způsobem úspěšné v tom, co dělají, prostě každá z žen v sobě nese část těch ostatních, a přesto se od sebe více odlišují, než jsou si navzájem podobné.

Pro představení jednotlivých obrazů maminek nemám předem danou šablonu především proto, že ačkoliv jsem dopředu věděla, na které otázky se chci zeptat, vždy jsem se částečně přizpůsobila samotnému toku rozhovorů – každá žena se rozhovořila více o jiném tématu, proto i doplňující otázky se liší. Navíc i z hlediska pracovní aktivity žen je každé období jejich mateřství jinak důležité.

Nejprve se pokusím v krátkosti každou z žen představit tak, jak jsem ji poznala. Budu se snažit popsat například i její význačné povahové rysy a potom se zaměřením na pracovní aktivitu, projdu jednotlivá témata – většinou retrospektivně. Ráda bych docílila určitého ucelené představy o každé z žen.

Popsané obrazy maminek ale z mého hlediska neznamenají hodnocení na škále pozitivní – negativní. Každá z dotazovaných se s nastalou situací vypořádala trochu jinak, ale všechny o své děti pečují, jak nejlépe umí.

3. 1 Maminka – vědkyně – Petra

31 let, dcera Adélka 2 roky, nyní v šestém měsíci těhotenství, vědecká pracovnice, ředitelka neziskové organizace, fyzioterapeutka

S Petrou jsem se seznámila přibližně před dvěma lety na vítání občánků. Jejím dceří, malé Adélce, byly tehdy tři měsíce. Když jsme se za půl roku opět setkaly u dětské doktorky, daly jsme se do řeči a Petra mě hned v úvodu zarazila prohlášením, že druhý den odjíždí na desetidenní stáž do Španělska. Ptala jsem se, kdo bude hlídat Adélku a jak to provede s kojením? Na to mi Petra s přehledem odpověděla, že to přece není žádný problém, Adélka již dříve absolvovala kongres v Aténách a stáž v Cambridge. A když jsem se překvapeně zeptala, čím tedy Petra vlastně je, řekla mi, že „dělá vědu“. Nutno ovšem dodat, že se všech pracovních cest

účastnil i Petřin manžel, který tam v době jejích přednášek a jiných aktivit dělal chůvu nebo spíš tátu.

Dlouhou dobu jsem netušila, jak to vlastně Petra myslí, že „dělá vědu“. Všudypřítomné telefonáty, které nás doprovázely i na dětském hřišti, dětském plavání atd. mě mátlý. Jednou totiž Petra vyřizovala hovor se sponzorem, hned na to mluvila se svým pacientem, potom s účetní či s architektem, nebo se domlouvala o vystoupení v rozhlase. Podobně i naše rozhovory neprobíhaly jako u většiny maminek, které si s dětmi hrají na pískovišti a řeší nejčastěji dětská onemocnění, oblečení, spánek, domácí práce apod. Náš hovor se vždy nakonec stočil k Petřině práci a i o dětech jsme si většinou povídaly v pracovním kontextu. Jednoduše Petra vykonávala několik činností najednou, které jí naprosto vytěžovaly, ačkoliv to přímo z provedeného rozhovoru není až tak zřejmé. Je to možná i tím, že rozhovor, který o sobě Petra poskytovala, nebyl první a ona sama sebe chápe a představuje jako ženu, která se věnuje vědě, specializuje se na jedno konkrétní onemocnění a ostatní pracovní aktivity jsou pro ni vedlejší.

V době našeho rozhovoru měla znovu těhotná Petra (v 6. měsíci), následující pracovní plány:

„Teď jsem se rozhodla, že ...vzhledem k tomu, že se vyvinuly nepříjemné věci ohledně těch osvětových aktivit - já tím, že mám sestru nemocnou a jsem hravý člověk, tak pro mě tyhle věci byly moc důležité a připadaly mě skoro jako můj volný čas - pořádání výstav a tak, ...Ale vzhledem k tomu, že jsem narazila na konkurenci, boj o peníze a o prestiž, ...tak jsem se rozhodla tohle omezit na minimum....čili ... Ty projekty už se nedají zastavit, ale ... chci financovat jiné lidi, kteří by tyhle aktivity dělali. A já se chci věnovat prostě vědě, což se dá dělat z domova a .... mám to v hlavě a potřebuji to ze sebe dostat. A je to asi to nejužitečnější, co bych v tuhle chvíli mohla udělat než se rozptylovat velkým množstvím aktivit. No a s tím souvisí i to, že bych ráda na klinice dělala dvorního asistenta, abych se nějakým způsobem držela s klinikou, s pacienty v kontaktu“.

(Petra)

Petra je maminka, která se snaží co nejméně si připustit omezení, spojená s výchovou malého dítěte, nebo i s mateřstvím obecně. Umožňuje jí to částečně druh její práce, snad i temperament dítěte, ale také, a to především, její okolí – manžel a babičky, což Petra ve svých odpovědích ne tak úplně docenuje, protože největší odpovědnost i starost zůstává stejně na ní samotné. A snad je to způsobeno i tím, že měla od počátku výrazně jiný pohled na své dítě než ostatní dotazované ženy:

„...no, překvapilo mě, když se Adélka narodila, že už tam je komunikace a je tam strašně silná vazba ..... myslela jsem, že to mimino je víc pasivní .... A teď když jsem se

dívala na fotky, tak jsem byla úplně překvapená, jak já jsem ji tehdy viděla. Ona mi připadala jako dospělá, už když se narodila, připadala mně jako zralý člověk. A teď když jsem viděla ty fotky, tak je vidět, jak se to dítě vyvíjí, jako ...tehdy mně připadalo, že se dívá vnímavě, ale teď když jsem se dívala na ty fotky tak“(směje se)

(Petra)

A pokud se většina mých respondentek domnívala, že se po porodu jejich styl života diametrálně změnil a začal se alespoň zpočátku ubírat dál pod taktovkou miminka, u Petry to bylo přesně naopak. A tak tedy začínám u porodu....

Měla jste komplikovaný porod? – Zkuste léčbu prací.....

Petra neuvažovala o alternativním porodu a záleželo jí především na dobré lékařské péči. Nakonec svůj porod prožila na operačním sále, protože se u ní objevila preeklampsie³ a Adélka tedy spatřila světlo světa císařským řezem. Petra se po porodu cítila velmi špatně – trpěla závratěmi, měla vysoké horečky, různé bolesti a užívala léky na srdce. Po deseti dnech byla propuštěna z nemocnice do domácí péče a to byl zřejmě impuls, který potřebovala:

„.....po 10 dnech jsem byla doma a když už jsem byla doma, tak jsem se chytla. .... já jsem maximálně využívala spánku Adélky ..... to bylo třeba šest hodin denně. A já jsem fakt ten režim držela - v šest jsme vstaly, potom jsme si hrály ... vždycky jsme ten její aktivní čas strávily spolu ...ale jakmile usnula, tak jsem pustila vysílačku a pustila počítač a pracovala jsem a v podstatě ten první půlrok, kdy jsem dopisovala disertaci, to bylo hodně práce, ale bylo to šest hodin denně čistého času ...a bylo to mnohem efektivnější, než když jsem strávila 12 hodin denně na klinice“

(Petra)

Kromě dopisování své disertační práce ale Petra pracovala i jako examinátor jedné zahraniční výzkumné studie, a proto již za 14 dní po porodu začala jezdit na „kliniku“. Naštěstí tato práce nebyla úplně pravidelná:

„Chodila jsem na dva dny (týdně), ale byl to třeba i víkend, protože jsem měla nějakou přednášku, nebo jednou za měsíc jsem měla vyšetření pacientů a to se dalo dobře zorganizovat“.

(Petra)

---

³ Preeklampsie – těhotenské onemocnění s otoky, bílkovinou v moči a vysokým krevním tlakem. Těžké stavy mohou být důvodem k ukončení těhotenství císařským řezem (Vokurka M. 1994).

A jak to všechno šlo dohromady?

Zorganizovat svoji práci jako kojící matka ale téměř vždy znamená zapojit další pečovatelské síly. Petře pomáhaly obě babičky (později ještě jedna paní), které Adélku vozily ke kojení na „kliniku“ a podle svého časového rozvrhu si ji mezi sebou předávaly:

„....bylo to právě nevýhodné tím, že jsem musela ukončit práci, vyhodit pacienta, nakrmit. A Adélka musela počkat - prostě byly jsme s babičkou domluvené na přesnou hodinu, kdy přijdou, ne podle Adélčiny momentální potřeby. ....Ale doufám, že teď, až se přestěhuji do nových prostor, tak si tam udělám zázemí, chtěla bych dvě místnosti, abych nemusela při kojení posílat ty pacienty ven“.

(Petra)

Na svém pracovišti byla Petra jedinou matkou, která svoji práci po porodu vůbec nepřerušila. Zpočátku vše probíhalo dobře, Petra se nesetkala s žádnou negativní reakcí svých kolegů či nadřízených a měla pocit, že pro ni dítě neznamena významnou pracovní překážku. Ale postupem času se vyvinuly pracovní neshody:

„Já vlastně stále pracuji i po narození Adélky, stále jsem byla v tempu, s tím rozdílem, že tolik nemůžu odcházet z domova, protože musím mít zajištěné hlídání, a to se některým lidem nelíbilo. A protože jsem byla hodně rozjetá v mých aktivitách, tak se to i někomu hodilo, že jsem vypadla.“

.... je to paradox, ještě, když Adélce bylo půl roku, tak mám kamarády, kteří studují gender studies a hodně jsme spolu diskutovali a já jsem argumentovala, jak to záleží na ženě, jak je silná a má vůli a blabla a není to tak. Já jsem hodně pracovala, tu vůli jsem k tomu měla, ale opravdu ta společnost tady není pro to nakloněna. Když člověk není k dispozici tam na tom místě, tak ta práce nemá najednou tu hodnotu - jako dneska jsem měla hlídání a šest hodin jsem (doma) pracovala, ale nikdo to neviděl“.

(Petra)

Tím se časově opět dostáváme do přítomnosti, kdy je Petra podruhé těhotná a má opět veliké pracovní plány. Rozhodně nemyslí na mateřskou dovolenou strávenou doma s dětmi, a to i přesto, že je plná obav. Bojí se pracovní diskriminace a bojí se i o zdraví dítěte, protože se objevily zdravotní komplikace, které si vyžádaly měsíční hospitalizaci – ovšem v případě Petry s notebookem v ruce. Petra je tedy na rizikovém těhotenství.

Ale jak vlastně Petřino mateřství začalo?

Petra s oblibou používá slovní obrat, že něco *bylo* či *je přirozené*. Snad to souvisí s její povahou. Nemá ráda konflikty a naopak se jí líbí, když se věci dějí tak

nějak „přirozeně“, spontánně, což je v souladu s její životní filozofií – *život nijak neplánuje, žije ho tak, jak přichází.*

V tomto smyslu rozhodnutí mít dítě nebylo plánované. Petra odjela na tříměsíční stáž do zahraničí, na které si uvědomila, jak moc jí její partner chybí:

„...v podstatě když jsem se vrátila, tak nějak tak vnitřně, aniž bysme se s partnerem domlouvali, tak jsme se oba pustili do toho mít děti. Takže to tak nějak vytanulo samo. Za tři měsíce se nám to podařilo“.

(Petra)

V prvním těhotenství byla Petra velmi aktivní – hodně cestovala, studovala, dokončovala doktorát, zakládala neziskovou organizaci – jednoduše do posledního dne před porodem pracovala velmi intenzivně a těhotenství necítila jako omezení, těhotenství prožívala *hodně dobře.*

I fyzické změny jejího těla jí připadaly *hodně přirozené*, pouze zpočátku byla trochu emočně labilní, bála se o partnerský vztah:

„Víš, prostě jsem měla strach, jestli opravdu mě má rád a tak, ale v práci jsem něco podobného necítila“.

(Petra)

Obě těhotenství tedy prožívala velmi aktivně a vlastně stále ještě prožívá – zbývá jí tři měsíce do druhého porodu. A jak je zřejmé, obě těhotenství hodnotí z hlediska svých pracovních aktivit. Jednoduše řečeno, Petra patří k těm respondentkám, u kterých vyprávění o mateřství a práci se navzájem tak prolínají, že je lze jen ztěží oddělit:

T: No a co je pro tebe v životě nejdůležitější?

„Aby to fungovalo, aby se člověk cítil dobře, ale k tomu je potřeba zdraví všech, psychická pohoda a k ní je důležitá práce, kde se člověk nějak realizuje, čili to spolu všechno souvisí. Jako já kdybych měla takhle dobrou rodinu, jako mám, ale byla doma a neměla možnost pracovat, tak myslím, že bych byla hodně protivná, a myslím si, že bych tu pohodu rozbila. Čili nějakým způsobem musím pracovat na obou těch polích“.

(Petra)

Osobní život a manželství vědkyně

Manžel Petry je středoškolák, s pravidelnou pracovní dobou a volnými víkendy, které zčásti tráví při stavbě jejich domu. Většinu stavebních věcí si totiž dělá sám – podlahy, izolaci, elektřinu, atd. , pouze na určité specializované úpravy si zve řemeslníky. Nevyhýbá se ani pracím v domácnosti – čas od času uvaří oběd či večeři

a nyní, když je Petra na rizikovém těhotenství, zůstává na něm i vytírání podlahy, vysávání a podobně.

Narození malé Adélky jejich partnerský vztah nijak nenarušilo, podle Petry se naopak zintenzivnil. Manžel musel omezit své koníčky, ale podle Petry *to udělal rád*. Ona sama si času stráveného společně jako rodina velmi cení a svůj pracovní den, respektive týden, se snaží zorganizovat tak, aby čas, kdy jsou všichni tři doma, už nemusela věnovat práci – pokud to jde:

„Ale každopádně to, že máme spolu dobrý vztah a že on má dobrý vztah s dítětem, tak to pro mě je strašně důležité, ... A já i ten čas, co on přijde z práce, nechci pracovat, i když bych mohla ...nebo někdy musím, čili když opravdu musím a je nouze, tak v těch chvílích je to jakoby navíc“.

(Petra)

A ačkoliv si Petra svého manžele váží a ví, že jí vychází vstříc, je z její odpovědi cítit určitá výčitka v tom, že se manžel více věnuje opravě domu než hlídání Adélky – v tom jsou jí oporou především babičky. Z hlediska rozdělení rolí v rodině si je Petra vědoma své vlastní ceny, kterou neopomine zdůraznit:

T: „No a myslíš si, že máš hodně tolerantního manžela“?

„No, to ano. Hodně mi pomáhá a snaží se ..... ale já jsem za tu práci, kterou jsem dělala, měla hodně velké peníze, větší než on. Čili více méně jsem přitom ještě živila rodinu, což teď už asi nebude“.

(Petra)

3.2. Maminka – manažerka chodu rodiny Alena

35 let, dva synové Anton a Filip, lékařka v soukromé praxi, vdaná

Alena je lékařka – kardioložka. Známe se, protože se z dětství a zaměstnání znali naši rodiče. Nikdy jsme spolu ale nekamarádily, Alena byla starší, chodila do jiných škol. Když začala studovat střední školu, vídaly jsme se už pouze náhodně – například v autobuse. Potom jsme se řadu let neseťkaly, ale přesto jsem z doslechu od příbuzných věděla, že Alenu přijali na medicínu, jak úspěšně studuje, kde pracuje, že se provdala, že porodila syna. Nikdy jsem o ní neslyšela nic negativního – bezproblémové dítě, bezproblémová studia, milá, ochotná a důvěryhodná lékařka, v její přítomnosti si stále připadám tak trochu jako školák.

Měla jsem strach jí oslovit, aby jí snad rozhovor nepřipadal příliš banální, ale kupodivu jsem se zmýlila. Zpočátku byla Alena sice dost nejistá, zdálo se, že mi osobní věci nechce sdělovat, ale nakonec se rozhovořila a bylo vidět, že se jedná o téma, které je jí opravdu blízké, koneckonců ho dennodenně prožívá. V nejlepším jsme sice byly přerušené její sestrou, která přinesla Filipka ke kojení, ale jakžtakž se nám potom podařilo navázat nit a pokračovat v povídání dál.

Rozhovor jsme uskutečnily u jejích rodičů, kde Alena tráví obvykle s celou rodinou víkendy. A bylo to celkově snazší, protože měla zajištěné hlídání (o staršího syna se staral manžel, také lékař, o mladšího sestru) a všechny další potřeby rodiny, například jídlo, které vařila babička. Navíc z mého pohledu to bylo prostředí, ve kterém se Alena cítila doslova jako doma, a měly jsme k dispozici volný pokoj, v němž jsme více méně nebyly rušeny.

Když jsem Alenu nazvala *maminkou – organizátorkou chodu rodiny*, myslela jsem tím ne pouze její „nukleární rodinu“, ale i rodinu jejích rodičů a sestry, která je ještě svobodná. Alena má sice s manželem vlastní byt v nedalekém městě, ale polovinu týdne tráví u rodičů, protože oba manželé pracují a je nutné nějak řešit hlídání. Také z toho důvodu začal Anton chodit do školky v místě bydliště jeho prarodičů. Alena tudíž řeší úkol vše dobře sladit a zorganizovat. Konec konců i ona sama sebe charakterizovala slovy:

„Takže já jsem spíš ten kombajn, který se postará o to, aby to nějak fungovalo, a na ty pohádky taky jsem, ale jen když tatínek není doma.“

(Alena)

S prvním synem Antonem se Alena vrátila do práce 5 měsíců po porodu. První tři měsíce pracovala jen jeden den v týdnu a zbytek roku potom dva dny v týdnu. S druhorozeným Filipkem začala Alena pracovat v jeho dvou měsících, ale pouze privátně:

„Naše nemocnice neměla kardiologa, tak měla zájem na tom, abych já tam pracovala i na malý úvazek. A to i teď po druhém porodu, ...ale já spíše z časových důvodů jsem to odmítla. Prostě jsme spolupráci ukončili a já jsem zůstala pracovat pouze u sebe v privatě.

... i to, že můžu pracovat a že chodím na zkráceno, je tím, že si sama můžu zorganizovat vlastní práci. Ale v té nemocnici, ... která má pevný řád, takový, že nelze pracovní dobu upravit, tak bych to nemohla dělat.“

(Alena)

Zajímavé je, že v celém rozhovoru nepadlo ani slovo o tom, že by čas strávený s dětmi Alenu nějak ubíjel nebo, mírněji řečeno, ne zcela uspokojoval, a

proto se rozhodla pracovat. I na otázku, co s dětmi ztratila, odpověděla, že *ztráty nepočítá a že děti přinášejí pouze zisk*. Podle ní je *hlavní funkcí ženy, mít děti*. Jediné její vysvětlení, proč vlastně pracuje, je následující:

„... takhle neztratím tu kontinuitu s tím zaměstnáním, což jsem ráda. Protože, když člověk z toho vypadne, tak zapomíná hrozně rychle, a v té medicíně zapomíná dvakrát tak rychleji, aspoň mám ten pocit. Jednak ten foťr, ... stále se něco vyvíjí neskutečnou rychlostí a stále přicházejí nové léky a nové postupy“.

(Alena)

Možná je to tím, že si Alena péči o děti opravdu dokáže dobře zorganizovat tak, aby celou vahou neležela pouze na ní. Je ovšem třeba podotknout, že má koho organizovat – zapojuje do hlídání a dalších činností s tím spojených babičku, dědečka, sestru, paní na hlídání, někdy i kamarádku lékařku a samozřejmě manžela. Tím se jí také otvírá větší osobní prostor než jiným ženám s malými dětmi. Ale v žádném případě netvrdím, že to má Alena nějak zvlášť jednoduché, i ona je částečně, jako ostatně každý z nás, svého štěstí strůjcem.

Jak to ta Alena vlastně dělá?

....aneb Alenina domácnost

Většinu domácích prací zastává Alena sama, manžel jí pomáhá především s velkými nákupy, mnohem více se v toto směru může spolehnout na svou mladší sestru:

„No a samozřejmě jsem přemýšlela o tom, že bych si řekla nějaké paní, ale zase, sehnat paní není jednoduché. Takže paní nemám a pomáhá mi ségra, která když přijede někdy v týdnu, protože ona slouží často víkend.... tak mi strašně pomáhá“.

(Alena)

Navíc Alena přistupuje k úklidu dost střízlivě, takzvaně to *neprožívá*, a naštěstí ani její manžel si nepotrpí na přílišný úklid a komínky v skříni. Proto největším a stále dokola se opakujícím problémem zůstává vaření. Alena se snaží vařit co možná nejvíce jednoduše a rychle a také dvakrát týdně hotové jídlo kupuje:

„....to mně ulehčí práci, protože my jsme polovinu týdne u babičky, ... tak jim koupím jídlo aspoň jednou, aby babička s dědečkem nemuseli vařit“.

(Alena)

Alenin manžel si sice na jídlo nepotrpí, prý *mu stačí houska se salámem*, ale jak už to tak bývá, není to docela pravda, proto s tím Alena musí počítat a má vždy něco v záloze – v mrazáku.

...aneb hravý tatínek

Protože se Alenin partner o domácnost příliš nestará, snaží se ho Alena do chodu domácnosti alespoň trochu zaangažovat – například velkými nákupy, protože podle jejích slov je nutné *chlapa nějak zapojit, jinak je to špatně*. Nicméně Alena si uvědomuje a také oceňuje, že se manžel hodně věnuje staršímu synovi Antonovi:

„..... jeho zaměstnává náš syn ..to musím říct, ... že mám v tomhle naprosto výjimečného manžela, protože on je velmi hravý a tomu dítěti se maximálně věnuje ....neznám jiného otce, který by se dítěti tak věnoval.

....to vyrovnání se s tím sourozencem pro Antona určitě byla rána, ...ale manžel se snaží, aby to vnímal minimálně“.

(Alena)

...aneb hlídání

Jak už jsem napsala, do hlídání je zapojena celá řada lidí, ale asi největší podíl patří babičce, která je podle Aleniných slov velice *schopná*. Důležité pro Alenu je, že babička je a vždy byla ochotná pečovat o kluky v době, kdy Alena pracuje. Pro babičku to znamená dojíždění autobusem, protože neřídí auto, ale také dostatečnou fyzickou výkonnost. V době rozhovoru sice už Anton chodil do školky, takže ho odpoledne mohl vyzvednout dědeček, ale babička v tu dobu jezdila dvakrát týdně do 20 km vzdáleného města hlídat druhorozeného Filipka, protože byl ještě kojené dítě:

„... když jsem pracovala ještě v místě bydliště (s Antonem), tak normálně mohli být u nás doma a přijet jen na to nakojení. Teď, když je to ve vedlejším městě, tak je to tak, ...že ordinuji se sestřičkou v jedné místnosti a oni jsou vedle, když nechtějí jít ven. Takže on tam spí, hraje si, pacienti se díví, že slyší dětský pláč za dveřmi“.

(Alena)

Zdá se ale, že Aleniným rodičům nynější způsob života vyhovuje, neboť to byli právě oni, kteří Alenu s manželem přemlouvali, aby si pořídili druhé dítě:

„... já jsem si byla vědoma toho, že to jako bude záhul. A hlavně mamka byla průkopnicí teorie, jedno nebo dvě, to už je jedno. Není to jedno“.

(Alena)

Alena si také sehnala na občasnou pomoc paní na hlídání, ačkoli byla původně proti, ale dodává, že se jinak s manželem sami skoro nevidí. Protože se však bojí svěřit dítě cizímu člověku, využívá jejich možností pouze omezeně. Paní přijde, dostane kočárek a po určité době se z procházky vrátí – maximálně dítě přebalí.

A jak to tedy s dětmi všechno začalo?

Alena chtěla nejprve dodělat vysokou školu a další zkoušky, které potřebovala, pro svoji odbornost kardioložky, a potom už to s manželem *nechali plynout* a naštěstí to *šlo v pohodě*. O druhé dítě se začali pokoušet až po dvou letech, protože Anton byl *náročné* miminko:

„Ale musím říct, že z Antona jsme byli dost vycucaní ty první dva roky, takže si myslím, že snad ani příroda by to nedovolila, ... protože to by snad znamenalo Bohnice...“.

(Alena)

V práci Alenino první těhotenství neznamenal větší problém, vyžádala si určité úlevy – nepracovala přes noc a sloužila na ambulanci. O samotném těhotenství se Alena nijak zvlášť nerozhovořila, kurzy nenavštěvovala a o tom, jak má při porodu dýchat, ji instruovala její gynekoložka. Od začátku Alena věděla, že bude rodit ve „své“ nemocnici, kde pracovala.

Porod byl na rozdíl od těhotenství pro Alenu velkým osobním zážitkem, a to v obou případech. To neznamená, že se snad obešel bez bolesti a utrpení, ale přesto:

„Když se kluci narodili, tak to je asi ten nejúžasnější pocit, který člověk může mít .... nic lepšího mě osobně v životě nepotkalo .... A taková ta adrenalinová ... to není adrenalinová vlna, to je prostě taková ta endorfinová vlna, na které si člověk zasurfuje při tom porodu, no tak to je fakt jako fantastické, bez ohledu na to, jak ten průběh porodu vypadal, bych řekla. Já jsem měla ty úžasné pocity jak s Antonem, tak s Filípem“.

(Alena)

První týdny po návratu z porodnice s prvním dítětem ale nebyly jednoduché. Miminko se v noci budilo po dvou hodinách a většinu dne proplakalo. Alena byla naprosto vyčerpaná, hubla a ...

„.... a to dítě bylo pořád nespokojené, táta ten byl taky nespokojený, chodil domů čím dál později, protože měl strach z toho, co zase doma bude“.

(Alena)

Po čtyřech týdnech se Alena rozhodla odjet ke svým rodičům, kde pomohla nejen babička, ale zapojil se i dědeček. Tím se o nápor řvoucího miminka podělilo více lidí, a bylo tak snesitelnější. S druhorozeným Filípem už takové problémy nebyly, Alena ale získala novou životní zkušenost:

„...dokážu si představit, že jsou ženy, které mají takovéhle děti a jsou na to třeba samy, nebo i ten manžel, když je celý den pryč, že se z toho můžou zhroutit, nebo že dokážou tomu dítěti něco i provést. ....To jako dokážu pochopit, dokážu si to představit, omluvit asi ne .... že prostě člověk může k tomu sklouznout, to je fakt hrůza“.

(Alena)

3.3 Maminka podnikatelka – Kateřina

33 let, dcera Barbora, spolumajitelka soukromé firmy zabývající se výzkumem trhu, přednáší na VŠ

S Kateřinou jsem se seznámila před několika lety díky tomu, že vystudovala podobné obory jako studuji i já, jenže na jiné škole. Byla mi na první pohled sympatická, a když jsem s ní spolupracovala na jednom malém studentském výzkumu, přesvědčila jsem se, že přistupuje k problémům velice prakticky a konstruktivně, jednoduše řečeno, že dokáže věci postrkovat tím správným směrem a především dotáhnout do konce. Byla jsem ráda, že neodmítla moji prosbu o rozhovor, ale bohužel se mi ji nepodařilo příliš rozpovídat. Musím přiznat, že ze všech dotazovaných žen mi právě ona řekla nejméně informací, snad měla největší strach o svoje soukromí.

Setkaly jsme se v době oběda v jedné restauraci. Kateřina si objednala salát s masem – potrpí si totiž na zdravý životní styl, což ale neznamená, že sní cokoli, co se jako zdravé tváří. S jídlem byla tehdy hrubě nespokojena, zatímco mně připadalo dost dobré, asi nejsem tak náročný strávník.

Dvě děti aneb sourozenecká krize?

Kateřina je spoluzakladatelkou jedné výzkumné agentury a zdá se, že tato firma je středobodem jejího života. Nebo alespoň byla do té doby, než se o své místo začala dělit s její dcerou Bárou:

„Ne každý mně s tou prací rozumí a tak já vždycky říkám, že mám dvě děti. Já mám svoje dítě a tu firmu. Mám pocit, že kdyby se jednalo o nějakého zaměstnavatele, tak nezájem.....ale já jsem na ní závislá i obživou, musím splácet hypotéku .....A když tam nejsem, tak mám hrozný strach o tu firmu. Takže to je takový dvojitý tlak. Já cítím, že musím být tam, ale zároveň i s tím miminem“.

(Kateřina)

Doma na „mateřské“ Kateřina nebyla příliš šťastná, hodně se *nudila*. Chyběla jí *práce, kontakty, lidi, pracovní ruch*. Proto se snažila pracovat doma v každé volné chvíli nebo alespoň po večerech. Jak velice je Kateřina pracovní zaměřena, demonstruje i její odpověď na otázku, zda zašla do nějakého mateřského centra:

„Ne, to ne. Neměla jsem tolik volného času, a když, tak jsem ho raději věnovala práci“.

T: „No, myslela jsem to tak, že by si tam Klárka třeba mohla hrát ... Nenapadlo Tě tam jít“?

„Jako vím, že jsou mateřská centra. Ale ... ale já ten volný čas jsem strávila u počítače a dělala jsem svoji práci“.

(Kateřina)

Není divu, že prý malá Bára už na půl roce uměla obsluhovat CD mechaniku Kateřinina počítače.

Zpět do práce tedy Kateřinu tlačilo hned několik faktorů. Potřebovala mít pocit, že se realizuje, že je ve středu dění a zároveň cítila velikou odpovědnost a znervózňovalo jí, že ztrácí kontrolu nad tím, co se ve firmě děje.

Původně měla v plánu si brát miminko s sebou do práce a vytvořit mu tam dětský koutek, ale podle jejích slov *to vůbec nešlo*, a tak se do zaměstnání vrátila déle jak po jednom roce.

Kdo hlídá?

Barborku hlídá především babička, Kateřinina maminka, která bydlí nedaleko a Kateřina jí vnučku vozí. Ale i pro babičku je to zřejmě dost náročná záležitost, neboť ještě není v důchodu. Naštěstí ale pracuje na směny, které si sama určuje, takže se jí daří sladit časový harmonogram s tím Kateřinovým. Přesto ale bylo nutné vyhledat i paní na hlídání, která chodí přímo ke Kateřině domů, obvykle od 10:00 do 16:00 hodin odpoledne, kdy se vystřídá s babičkou, nebo přímo s Kateřinou. Do hlídání se podle potřeby a času zapojují i další členové rodiny, ale jedná se většinou o náhodnou nepravidelnou pomoc.

A jak přišla Barborka na svět?

Kateřina s miminkem prostě *počítala*, měla ho *naplánované* a její kariéru nijak nenarušilo. Jenom ....

„Jen jsem si myslela, že to bude trošku jednodušší, než to nakonec bylo. Myslela jsem si, že po šestinedělí půjdu do práce, což bylo naprosto nemyslitelné...“.

(Kateřina)

O těhotenství se Kateřina příliš nerozpovídala, řekla pouze, že byla šťastná, že bylo bezproblémové a že ještě těsně před porodem pracovala. Až posléze si vzpomněla, že vlastně měla rizikové těhotenství, které si vyžadovalo denní aplikaci určitého léku. Byla to skutečnost, která jí znepříjemňovala život, ale rozhodně nebránila v pracovní aktivitě:

„S tím jsem měla být doma a to jsem nebyla, ale to jsem neřekla ani tomu mému doktorovi“.

(Kateřina)

Když Kateřina hovořila o porodu, objevuje se na scéně i její partner, o kterém jsem se jinak nic nedozvěděla, pouze že stále *pracoval*. Respondentky, které o přítomnosti svého muže u porodu hovořily, mluvily většinou o jistotě a podpoře, kterou jim muž v dané chvíli poskytoval. V případě Kateřiny ale její partner nevystupuje právě v hrdinné roli, nebo alespoň ne jako člověk, který má, na rozdíl od ní, situaci pod kontrolou:

„Můj přítel je člověk, který se bojí lékařů a je strašně opatrný ....Zbytečně mě dovezl příliš brzo, honem honem - on nalistoval nějakou knížku a tak .... a tak jsem tam tři dny ležela“.

T: „A jsi ráda, že tam (u porodu) byl“?

„On se strašně bojí doktorů, takže on tam nic nedělal, jen tam seděl, já jsem se jen modlila, aby neomdlel. Takže jsem se starala já o něj, no, takže to bylo otočené.“

(Kateřina)

Kateřina rodila ve dřepu a porod byl pro ní *příšerný* zážitek, ale narození Klárky bylo *nádherné*. Kateřina si také jako jediná z dotazovaných žen velmi stěžovala na poporodní péči. Nebyla totiž individuální. Dětské sestřičky nerespektovaly Kateřininu přání a postupovaly v péči o novorozence tak, jak jsou běžně zvyklé, aniž by předem svůj postup konzultovaly s novopečenou maminkou. V tomto případě ale „narazily“, neboť Kateřina je zvyklá si svůj život - pokud to jde - řídit sama:

„A já jsem byla strašně rozčilená, oni vůbec nerespektují tvoji osobnost, že ty máš o tom úplně jiné představy - to mně hodně vadilo“.

(Kateřina)

Domácnost zůstává především Kateřininou záležitostí. Nějakou dobu měla zjednanou paní na úklid, ale nyní je všechno na ní samotné, protože partner, jak už jsem napsala, pracuje a doma pomáhá jen výjimečně. V době rozhovoru ale začala Kateřina uvažovat, že si zase někoho takového pořídí a podporu má i ze strany svého přítele:

„Sám mi nabízí, ať si opět někoho najmu, že přeci nebudu trávit víkendy uklízením a raději pojedeme na nějaký výlet“.

(Kateřina)

Sourozenecká krize vyřešena?

Z rozhovoru se nezdá, že by Kateřině vadilo od malé Báry pravidelně odcházet, neboli že by byla rozpolcená dilematem práce versus dítě. Naopak takto rozdělený čas mezi práci a rodinu jí vyhovuje a cítí se mnohem spokojenější. Navíc jí dítě podle jejích vlastních slov poskytlo *řád a smysl života* a také nový pracovní elán:

„Než jsem měla Barušku, tak mě práce vyloženě ubíjela a teď mne práce baví - protože vím, že potom budu s ní“

(Kateřina)

3.4 Profesně úspěšná pracující maminka – Olina

36 let, vdaná, manažerka velké nadnárodní firmy, syn Dan starý necelé 3 roky, dokončila dvě VŠ v ČR a jednu zahraniční univerzitu

Olina je velice vzdělaná, ambiciózní žena, které se podařilo s „baťohem“ procestovat téměř celý svět. Její profese je stále ještě mužskou doménou a její pracovní postup lze bez zaváhání označit jako kariéru v pozitivním slova smyslu. V práci hovoří většinou anglicky nebo německy.

Náš rozhovor proběhl v restauraci, v 21:00 hodin, kam přijela Olina přímo z práce, tzv. od klienta. Malého Dana si výjimečně odvezli dědeček s babičkou na jih Čech, v normálním případě by ho uspávala teta (paní na hlídání), protože Olinin manžel přes týden pracuje v zahraničí a s rodinou tráví pouze víkendy a pracovní volno. Přestože měla za sebou náročný den, působila svěže a upraveně a na mé otázky odpovídala pomalu, promyšleně, skoro jako by četla z knihy. Ačkoliv pro ni

dohodnutý rozhovor asi nebyl příliš vítaným, souhlasila, zřejmě díky našemu dávnému poutu z dětství.

Olinu jsem nazvala jako *profesně úspěšnou pracující maminku*. Z jejího vyprávění bylo jasně cítit, jak významné místo v jejím životě malý Dan představuje:

„.....pro mě to dítě je na prvním místě, před manželem. Nevím, asi je spousta žen, které tohle vnímají jinak, ale možná i tím, že jsem s Danem přes týden sama, tak je pro mě bytostně důležitý“.

(Olina)

a zároveň jak velký rozpor v sobě řeší, když dělí svůj čas mezi práci a dítě

„Je mi svým způsobem líto, že nemůžu být s ním (s Danem), ale na druhé straně, a to je to hrozné dilema, to je ten důvod, proč jsem šla do práce, ale mě ne stoprocentně uspokojovalo být jenom s tím dítětem doma. To znamená, že já jsem teď šťastná, když s ním můžu být, ale vím, že potřebuji i tu druhou stránku, i tu práci, protože jinak bych byla nespokojená ženská, která by byla sedm dní s dítětem, ale sedm dní ne úplně spokojená. Takhle jsem s ním tři dny a jsem šťastná, že s ním můžu být. Je to rozpor, který jsem prostě v sobě nedokázala vyřešit a, jak se říká, ani jedno nedělám pořádně, oboje dělám polovičatě“.

(Olina)

Olinu tedy vedl do práce v první řadě pocit nenaplnění. Čas strávený s dítětem ji úplně neuspokojoval, potřebovala vlastní aktivitu, kde by realizovala své schopnosti, ty čistě nemateřské. Ještě než se vrátila do práce, hledala si i jiné cesty, jak tuto potřebu naplnit:

T: *„A proč jste začala chodit na španělštinu“?*

„Protože jsem měla pocit, že by mi opravdu ten strop spadnul na hlavu. Že mě to doma ubíjí a že půjdu hned pracovat, ... tak jsem začala chodit jednou týdně na španělštinu. Ono to souviselo i s tím, že mi kamarádka doporučila nějakou paní na hlídání (a úklid) ..... Musím říct, že tohle to mně pomohlo a pak to bylo tak, ...že jsem po tom, co paní uklidila, odešla na gymnastiku a ona zůstala o hodinu a půl déle. Takže najednou jsem měla další dvě aktivity, které byly opravdu pro mě“.

(Olina)

Vedle pocitu nenaplnění ale Olina uvádí i další podněty, které její rozhodnutí silně ovlivnily. Vzhledem k tomu, že její manžel přijíždí domů pouze na víkendy, pociťovala často pocit osamění a dalším motivem pak bylo i uvědomění si poklesu vlastní ceny v jeho očích, který souvisel s její novou rolí - ženy na MD, ženy v domácnosti. Olina to demonstuje na příběhu, kdy s manželem a s dítětem odjela do zahraničí na jeho pracovní jednání. Protože byl velmi zaneprázdněn a ona trávila s miminkem v cizím prostředí většinu dne sama, navrhl manžel, aby

s ním a jeho kolegy poobědvala. Olina se s malým Danem dostavila ve smluvený čas do restaurace, ale nikdo nepřišel. Manžel na jejich dohodu zapomněl a obědval s kolegy na jiném místě. Olina to komentuje slovy:

„A v tu chvíli jsem si uvědomila, že pro vnímání muže to, že žena nepracuje, ji posouvá do nějaké jiné roviny a že ji to svým způsobem degraduje“.

(Olina)

Potřeba seberealizace, pocit osamění a ocenění v očích manžela, byly tedy hlavními důvody, které Olinu „tlačily“ zpět do zaměstnání. Ale za rozhodující impuls lze asi označit přímo pracovní nabídku. Daný projekt, který jí zaměstnavatel nabídl, byl sice nakonec obsazen jinými lidmi, ale pro Olinu znamenal přelom, neboť začala o návratu do práce vážně přemýšlet:

„A to mně vniklo tu myšlenku, že by bylo možné se vrátit a začala jsem o tom uvažovat“.

(Olina)

Danovi bylo tehdy 1,5 let a Olina po jednáních se zaměstnavatelem nastoupila do práce nejprve na dva dny týdně, což bylo neúnosné z hlediska klienta, potom na tři dny a po čtyřech měsících na čtyři pracovní dny v týdnu. Tento stav se podle svých slov snaží udržet co nejdéle to půjde. Na otázku, zda se obávala návratu do práce, jako ostatně většina ostatních respondentek, odpověděla že ano:

„Já jsem na sobě pozorovala to, co si myslím, že se stane většině žen, že tím, že najednou žijí v jiném prostředí, stýkají se s částečně jinou skupinou lidí, protože mnohem více času stráví s ostatními maminkama na dětské gymnastice, dětském zpívání, dětském plavání a kdy opravdu řeší ty problémy, co mají, to znamená, že má dítě rýmu - odsávat, neodsávat, dávat vitamíny, a podobně, tak že trochu znejistí ve chvíli, kdy se mají vrátit do toho původního, přemýšlejí o tom, jestli něco zapoměly nebo nezapoměly, jestli se mezi tím ten vývoj dostal tak daleko, že jim něco bude chybět nebo ne. A já jsem potom s překvapením zjistila, že mi nic neuteklo“..

(Olina)

Její nová role matky jí v práci nepřinesla žádné úlevy. Bylo jí umožněno, aby chodila do práce na devátou a je trpěno, že se tam zbytečně nezdržuje, ale je-li potřeba musí, zůstat i do noci.

Hledá se paní na hlídání .....

S Olininým návratem do práce se objevil nový problém, kam s dítětem. Jelikož oba manželé mají rodiče poměrně daleko od svého místa bydliště, bylo nutné najít nějakou třetí „cizí“ osobu:

„....smutné je, že za tu dobu, co pracuji, teď to budou dva roky, tak už má Dan třetí paní, co hlídá“.

(Olina)

Svěřit dítě do péče jiné ženy nebylo ani pro Olinu právě jednoduché a hledání vhodných „tet“ věnovala zřejmě mnoho času a velké úsilí. Zároveň si ale uvědomovala, že žádná jiná žena nebude vychovávat Dana přesně podle jejích představ, nýbrž podle sebe, a že se vždy jedná o kompromis. Její taktika tedy spočívala v tom, že vybírala aktivity, kterých se paní či slečna na hlídání společně s Danem přes týden účastnili.

Když Olina o „tetách“ hlídajících malého Dana hovořila, zdůrazňovala přesvědčení, že ho všechny měly rády, pedagogicky ho vedly a byly mu velkým přínosem:

„ To znamená třeba Soňa byla výtvarně nesmírně nadaná, temperamentní, hodně ho brala mezi děti, podařilo se jí ho seznámit se spoustou dalších dětí v okolí našeho nového bydliště ...a společně jsme naplánovali program, takže prostě chodil na nějakou hudební výchovu, .. na gymnastiku a tak dále, takže měl i nějaké to odborné vedení. A teď ta paní,... tak to je učitelka ze ZŠ, kterou zrušili, a která ho pedagogicky fantasticky vede. Vidím, co spolu dělají, třeba si povídají o podzimu a tvoří věci na motivy podzimu a tak dále. Trochu tam byl problém, že na začátku neměli moc kontaktů s dětmi, ale to se nám podařilo .. prostě jsem našla aktivity,....“.

(Olina)

Zajímalo mě, zda Olina na Danovy „tety“ , které svým způsobem zaujaly její roli, nežárnila. Olina odpověděla, že ví, že nesmí žárlit, i když uvnitř s tímto pocitem asi trochu bojuje, a zdůraznila, že pro malé dítě je blízký vztah se svými vychovateli velmi důležitý:

„Ale je to o tom, povznést se nad to a přemýšlet jen o tom, co pro to dítě je to dobře nebo špatně, a když je to pro něj dobře, tak je to správné .... já můžu být jen ráda, že on je má tak rád“.

(Olina)

A jak to všechno s Danem začalo?

Když Olina otěhotněla, byla již nějakou dobu šťastně vdaná, měla zajímavé, i když časově značně náročné zaměstnání a v práci se jí dařilo. Striktně však popírá, že by dala přednost práci před dítětem. To že měla Dana relativně „pozdě“ , ve 34 letech komentuje následovně:

„Spíš to bylo o tom, že jsem poměrně dlouho studovala, do 28, a chtěla jsem chvíli pracovat, ta chvíle byla dejme tomu tři, čtyři roky a potom chvíli trvalo, než jsme měli Dana. Takže to spíš bylo tímhle tím, než tím, že bych odkládala dítě z důvodů kariéry“.

(Olina)

Ze strany zaměstnavatele se v souvislosti se svou graviditou nesečkala s žádnou negativní reakcí. Podle Oliny to souvisí mimo jiné i se způsobem práce, neboť dělají tzv. „projekty“, které trvají různě dlouho, někdy jen pár měsíců. Olina nemusela v důsledku svého těhotenství účast na rozjetém projektu přerušit a účast na novém se pak snažila přizpůsobit svým potřebám.

V těhotenství se cítila velmi šťastná a na dítě se s manželem oba velmi těšili. Neměla žádné zvláštní zdravotní komplikace, nebo o nich alespoň nemluvila, a i těhotenské změny svého těla prožívala pozitivně. Protože však cítila, že práce je pro ni velkým stresovým faktorem, který by mohl průběh těhotenství ohrozit, rozhodla se pro určitá pracovní omezení:

„..... problém byl v tom, že ta práce je poměrně časově náročná. .... Takže někdy ve čtvrtém, pátém měsíci, jsem požádala, abych mohla zůstat v Čechách a nechala jsem si zkrátit pracovní úvazek na čtyři dny. A i na mateřskou jsem odcházela více jak dva měsíce před porodem, přičemž šest týdnů je běžné. Ale bylo to spíš o tom, že fyzicky jsem měla pocit, že to není dobře a že ten stres je příliš veliký“.

(Olina)

A jak se Dan narodil....

K porodu Olina přistupovala velmi racionálně. Ujasnila si sama pro sebe, že chce rodit „běžným“ způsobem v porodnici, která má dobré lékařské zázemí. Narození Dana proběhlo bez větších komplikací a novorozeně bylo v pořádku. U porodu byl přítomen i Olinin manžel. Samotný výběr porodnice ale nebyl náhodný, Olina kontaktovala svoji známou dětskou lékařku, která jí vyšla vstříc:

„Byla jsem hrozně ráda, že mi jedna známá doktorka nabídla pomoc, jednak mě provedla těmi prostory před porodem a potom ve chvíli, kdy jsem měla jít rodit, tak zavolala, že tam rodí její kamarádka“.

(Olina)

Narození malého Dana popsala Olina slovy, že „to bylo strašně hezké“. Ale podobně jako u většiny ostatních respondentek první měsíce po porodu byly i pro ni velice náročné:

„Možná je to o tom, že mladá maminka se s tím dítětem snáz vyrovná než někdo starší, kde najednou ztrácí vládu nad věcmi, protože většina věcí v životě je kontrolovatelná a říditelná, to dítě není. To miminko vůbec ne, to dělá, co chce. A jako měla jsem večer, že on pořád brečel, a skončili jsme, že jsme brečeli oba dva a já jsem nevěděla co“.

(Olina)

Zhruba po dvou měsících od porodu se jí podařilo najít si s miminkem „společný rytmus“. Pomohl tomu asi i přirozený vývoj, kdy u dítěte přestalo počáteční bolení břicha atd. Pozitivní vliv však měl i pobyt u Olininých rodičů, kteří ji umožnili, aby si od dítěte odpočinula, zasportovala si, věnovala se chvíli sama sobě, svým potřebám.

Proč Olina právě jako profesně úspěšná pracující maminka?

Olina se od většiny ostatních respondentek liší tím, že je skutečně velmi pracovně vytížená a se svým dítětem tráví doslova jen tři dny v týdnu. Z práce přichází někdy i pozdě v noci, a proto i uspávání je občas záležitostí paní na hlídání. Přesto je z jejího vyprávění cítit, jak moc jí na Danovi záleží. Čas svého pracovního volna se snaží trávit s ním a s manželem, přičemž dává přednost dětským aktivitám před svými zájmy:

„A naopak si myslím, že ty lidi, kteří se rozhodnou se věnovat jenom kariéře, tak o něco přicházejí. Samozřejmě, ono s tím, že má člověk dítě, tak je s tím spojena řada omezení, oni nemůžou večer do kina, do divadla, o víkendu místo, aby jeli na hory, tak jsou na pískovišti a hrají si tam. Ale člověk zjistí, že ho to na tom pískovišti uspokojuje mnohem víc, protože je to jeho dítě, je to kus jeho já a může sledovat, jak se naučilo támhleto a támhleto.

... Samozřejmě, někdo může říct, že trávím čtyři celé dny v práci a tomu dítěti se věnuji méně času, ale když bych měla volit, tak je to dítě“.

(Olina)

V této souvislosti je zajímavé, že ty části jejího vyprávění, které se týkají malého Dana, či obecně dětí, jsou mnohem emotivnější než ty zbývající. Olina po celou dobu hovořila velice spisovně a řekla bych korektně, ale v otázce hlídání dítěte, především v souvislosti s osobami, kterým ho svěřila, začíná používat mnohem častěji silná vyjádření: *nesmírně šikovná, strašně moc dobře, hrozně rád, hluboce přesvědčená, hrozně hodná, pedagogicky fantasticky vede, atd.....* a obecně o dětech hovoří následovně:

„Jako vidět hladovějící děti v Africe, mě to strašně rozlítostní, protože si okamžitě představuji, že by to bylo moje dítě, nebo vůbec nemohu pochopit týrání dětí, ...to u mě vytváří úplný blok, dokázala bych v tu chvíli zmlátit toho rodiče, který to udělal. To je podvědomá reakce a ať jsou ty děti jakékoli, tak si to nezaslouží. A každé chování dítěte je do určité míry vyvolané chováním toho dospělého“.

(Olina)

3.5 Maminy

K obrazu mamina jsem přiřadila hned tři z osmi dotazovaných žen – Lenku, Romanu a Terezu. Nakonec jsem se rozhodla jednu z nich představit podrobněji a zbývající dvě zahrnout pouze do závěrečné analýzy. Nejprve si ale dovolím napsat, co mají tyto ženy společné a proč jsou právě *maminy*?

Termín mamina jsem si vypůjčila přímo od jedné z nich:

„A teď jsem teda mamina, teď prožívám a užívám .... i když jsem potom (při prvním dítěti) začala pracovat. Ale myslím si, že si děti chci užít a nechci od nich odcházet a tak“..
(Tereza)

Všechny tři ženy mají především společné, že daly přednost tomu „být na mateřské“ než se vrátit do práce, respektive jejich pracovní aktivita je více méně podružnou záležitostí. Lenka s Romanou vystudovaly učitelství jazyků. Ale zatímco Lenka již od školy pracuje jako učitelka, Romana byla zaměstnána u soukromých firem, ve kterých mohla jazyk využít a vyučovala a stále vyučuje na VŠ (pouze 4 hodiny týdně) a také překládá. Tereza pracovala v agentuře zabývající se komerčními výzkumy trhu.

Ačkoli jsou všechny tři povahově velmi rozdílné, u všech je zřejmé, že je pobyt s dítětem doma uspokojuje – že se tzv. našly, **i když** .....

„Když jsem byla těhotná a ze začátku, když jsem byla doma, do takových Aleškových dvou let, mně to připadalo jako absolutní smysl.... Ale postupem času ..jsem hrozně ráda, že je s klukama je lepší pořízení, ... a že tu školu (vyučování na VŠ) mám a že se můžu dostat mezi lidi a myslím si, že se budu jednou hrozně těšit do práce,.... protože už je to doma dlouhé“.

(Romana)

...i když i ony potřebují uplatnit svoji vlastní duševní aktivitu, nebo se nějakým způsobem realizovat, aby byly opravdu spokojené:

T: *„A ty jsi začala ty překlady dělat proč? Nechtěla jsi zapomenout ten jazyk, nebo proč“?*

„Protože mě to hrozně lákalo, když mi někdo zavolal a řekl, že je to technický překlad, tak jsem si říkala, to je úžasné, aspoň z toho úplně nevypadnu, a je to zajímavá práce, člověk taky dělal něco nového a taky to byly pěkné peníze“.

(Romana)

T: *„A pracovat jste znovu začala proč, protože už jste chtěla změnu“?*

„Ne, to ani ne. V podstatě první impuls byl ten, že ve firmě mého příbuzného chtěli pomoci a já tam ty lidi mám ráda, tak jsem si říkala, tak jo, proč ne? A hned ruku v ruce s tím jsem měla dojem, že ..... že jako zase stojím v pedálech. Protože být se mi to mateřství líbí a to ňuňánkování, tak úplně jsem zapomněla na tu druhou Terezu, na tu výkonnou, na tu,

kteřou někdo pochválí. ...Cítala jsem zase tu svou sílu, takovou tu jinou, úplně nemateřskou a hrozně mně to bylo příjemné a navíc jsem si přivydělala, což bylo bezvadné“.

(Tereza)

Tereza si navíc stanovila různé osobní cíle, kterých by chtěla na mateřské dovolené dosáhnout - naučit se hrát tenis a hru na klavír. V době rozhovoru začala jako samouk studovat knihy o autorském psaní a také se veřejně angažuje – pomáhala zakládat mateřské centrum v místě jejího bydliště a zasedá i v sociální komisi.

Mamina Lenka

28 let, vdaná, syn Dalibor 10 měsíců, vystudovala čeština a francouzštinu, vyučuje na gymnáziu a soukromně

Lenka pracuje jako učitelka francouzštiny a češtiny na gymnáziu a zároveň francouzštinu učí i soukromě. Žije v jednom malém městě v západních Čechách. Kontakt na ni jsem získala přes svoji přítelkyni, její kolegyni ze školy. Před plánovaným rozhovorem jsem se s Lenkou nikdy nesetkala. Moje kamarádka mi ji doporučila se slovy – to je pro tebe ideální případ, pusa se jí nezastaví a těhotenství nebo porod pro ni nejsou žádná tabu, určitě ti všechno ráda řekne. A skutečně, Lenka byla velice sdílná, ale naneštěstí nám v době smluveného rozhovoru nepřálo počasí. Korzovat venku déle než hodinu bylo z hlediska povětrnostních podmínek téměř nemožné. A protože Lenka měla zajištěné hlídání pouze pro svoji práci a v ostatních chvílích se plně věnovala svému téměř ročnímu synovi nebo přípravě na výuku, nejschůdnějším řešením byla procházka venku, kdy Daliborek seděl v klidu v kočárku. Nahrávání rozhovoru probíhalo tedy přímo při chůzi, lépe řečeno poloběhu. Lenka působila velice energicky, trénovaně a z rozhovoru vyplývalo, že se pohybu rozhodně nevyhýbá. Jedním z jejích význačných charakterových rysů je asi to, že obecně nesnáší nahodilost – raději si svůj život i v maličkostech plánuje k obrazu svému, než aby ho nechala jen tak plynout, a na většinu věcí se dopředu důkladně informuje, než aby jí něco zaskočilo:

„Já nesnáším žít nahodile, jako že bych dělala to, co se mi zrovna bude chtít, to prostě ne. Já každý den musím vědět, kam půjdu na procházku a s kým. ....To já jsem taková, že si všechno stokrát nastuduji. Prostě, kdyby to šlo kojení zkusit nanečisto, tak si ho klidně zkusím“.

(Lenka)

U Lenky je zřejmé, že se naprosto ztotožnila se svojí novou rolí matky, celý její život se začal otáčet kolem malého Daliborka. On je nyní jejím pupkem světa – práce, manžel, zájmy stojí v pozadí. Mohu spekulovat, že pokud by měla Lenka jinou profesi, která by znamenala z domova denně odcházet, pravděpodobně by na placenou práci zatím rezignovala:

„Jako takhle, já se neženu do práce (myšleno učit ve škole), myslím si, že by matky měly být prostě doma minimálně do těch dvou let, protože to dítě to potřebuje a zvláště, když kojím. Já kojím ještě i pětkrát denně .... mnoho maminek mi říká: ty se máš, ty můžeš pracovat, protože máš ten jazyk. To je strašná výhoda, protože co může dělat ženská, která pracovala někde v kanceláři? Takže to je výhoda s tím jazykem, že se to dá krásně skloubit“.

(Lenka)

Ale i přesto, že se to dá skloubit, začala Lenka opět soukromě učit až sedm měsíců po porodu. Tedy až v době, kdy Daliborek podle nejnovějších lékařských doporučení mohl dostat k jídlu i něco jiného než mateřské mléko a mohla ho hlídat babička. Předtím to Lenka „nevládala“:

„....já jsem od začátku strašně chtěla učit a jen ty lidi čekali, až je kontaktuji, kdy už to bude možné. Jenže vzhledem k tomu, že Dalibor byl to, co byl, tak první jsem si myslela už po šestinedělí, ...ale to padlo. Potom od tří měsíců, tak to taky padlo, pak od půl roku, ... no abych to zkrátila, nakonec jsem začala od toho sedmého měsíce“.

(Lenka)

A proč na práci nerezignovala?

Jedná se zřejmě o souhrn různých faktorů. Lenku učení evidentně uspokojuje, nehledě na určitý závazek, který cítí ke svým „žákům“, kterým ještě před porodem slíbila, že bude učit dál. Zřejmě ne úplně podstatná, ale přesto důležitá je i finanční stránka – Lenka si v době rozhovoru vydělala doučováním spolu s rodičovským příspěvkem tolik, kolik byl její měsíční učitelský plat. Ovšem zřejmě nejdůležitějším faktorem je Lenčina seberealizace a, dalo by se říci, i jakási výzva učit se dál nové věci:

„V té škole je to takový stereotyp, ta úroveň není ta, která by mě dál rozvíjela. Kdežto, když teď učím lidi na státnice, tak se na to musím tvrdě připravovat. Takže si myslím, že naopak si tu kvalifikaci ještě zvýším. Protože se učím věci, které jsem nikdy nepotřebovala“.

(Lenka)

Ale začneme od začátku .....

Dalibor byl především chtěné dítě, i když údajně *naprosto neplánované*:

„To byla právě strašná náhoda a dodneška nevím z čeho, protože jsem v té době měla nějakou kožní nemoc - takové fleky na těle, takže jsme abstinovali. Tak nějak jsme abstinovali, abstinovali a najednou hop... Takže naprosto neplánované“.

(Lenka)

Nicméně z hlediska hlavního pracovního poměru Lenky byl Daliborek počat v pravou chvíli – Lenka v březnu zjistila, že je těhotná, a protože se cítila dobře, mohla dokončit školní rok a potom se až do porodu věnovat pouze soukromé výuce.

Těhotenství prožívala Lenka velice aktivně. Hned jak se její těhotenství potvrdilo, nakoupila spoustu literatury, hledala informace i na internetu, chodila cvičit, navštěvovala různé odborné kurzy a dokonce si psala těhotenský deník. Podle svých slov si těhotenství *fakt hrozně užila*. Ačkoli vážně zvažovala alternativní způsoby porodu, nakonec vyhrála místní porodnice a to především díky jejímu gynekologovi, kterému důvěřovala a který jí přislíbil, že přijde k porodu.

Samotný porod byl podle ní strašný:

„...ty dvě hodiny byly fakt výživné. Jako na konci už jsem řekla, že chci umřít, a že to dítě nechci. Sestřička říkala, že jsem vzbudila celé oddělení, že už nikdo nespí“.

(Lenka)

Po narození zdravého syna ale převládl pocit obrovského štěstí, který pomohl na bolest zapomenout. Navíc si Lenka uvědomovala a oceňovala profesionální přístup všech přítomných. U porodu byl i její manžel.

A co tedy Daliborek byl a nebyl?

„....přišla jsem domů (z porodnice) a byl to šok, selhaly všechny moje metody(směje se)... Protože jak já jsem byla ukázková matka, tak on byl naprosto neukázkový novorozenec“.

(Lenka)

Lenka byla na porod a péči o novorozence teoreticky velmi dobře připravená, přesto ji ale obě situace poněkud zaskočily. Po návratu z porodnice byl její dosavadní způsob života přímo otřesen v základech – dítě, které *vůbec nespalo*, den, který se *nedal naplánovat*. Lenka se ale nevzdávala. Nastudovala různé metody, které u miminka mohly zabránit nadýmání a usnadnit tak jeho spánek. Ale mastičky, olejčky, masáže, rektální rourky ani její vlastní dieta příliš nezabraly:

„...já jsem byla tak hotová, že jsem ani nechápala, jak ještě můžu vůbec žít. Protože fakt, když člověk spí hodinu a zase hodinu ne a zase dvě hodiny jo ...Ono je to nějak zařízené v přírodě, že jsem živá. Takže fakt jsem si s ním užila. No a potom na těch třech, čtyřech měsících občas spal od devíti do těch dvou, tři hodin ráno. Takže jsem mu zavedla trochu režim, ...a to trvá až do dnes .... neustále je kojený přes noc, ale tak nějak se aspoň vyspím“.

(Lenka)

Kojení se ale Lenka nechce vzdát, přestože by to pravděpodobně problémy s nedostatkem spánku zmírnilo, protože by dítě spalo celou noc. A argumentuje různě – kojení je rychlejší, levnější a navíc je na něm Daliborek příliš závislý – veškeré jeho usínání doma totiž probíhá tzv. u prsa. Hlavním důvodem je ale s největší pravděpodobností její vlastní uspokojení:

„...to pouto mezi matkou a dítětem, které si hrozně užívám. On je fakt takový sladounký u toho kojení“.

(Lenka)

Jak je to s hlídáním?

Lenka má velkou oporu ve své mamince. Tak například po Lenčině porodu si její maminka vzala týdenní dovolenou, aby své dceři začátek s novorozěnětem usnadnila. A je také jediný člověk, který dítě kromě Lenky hlídá a u kterého Daliborek nebrečí. Pouze výjimečně hlídá i Lenčin manžel. Lenka zatím nestála před problémem najít někoho „cizího“, kdo by dítě hlídal. Tuto možnost sice nevylučuje, ale z její odpovědi je cítit váhání. Říká, že by ho musela znát nebo by musel mít doporučení od svých známých, takže zatím stále hlídá mamka...

„... mamka je jediný člověk, kterému můžu s klidným svědomím tohle dítě svěřit“.

(Lenka)

A kam se ztratil manžel?

O svém manželovi se Lenka příliš nerozhovořila. Je sice zřejmé, že v něm má velkou oporu, alespoň, co se týče finančního zabezpečení rodiny, ale jejich společný život se zúžil na minimum. Není to ale podle ní jen důsledek nového životního stylu s dítětem. Manžel je velmi vytížen i proto, že se stará o dostavbu jejich nového rodinného domu, protože zatím společně bydlí u Lenčiných rodičů:

„Partner se mi z počátku snažil být trochu nápomocný, ale pak prostě ... teď je to všechno na mně. On je permanentně v práci, no a ještě ta stavba. Takže teď se skoro nepotkáváme, je to takové divné, no. Ale bohužel se to nedá jinak zařídit. Na jaře se budeme stěhovat, tak už to zase bude lepší“.

(Lenka)

3.6 Emancipovaná maminka – Andrea

38 let, rozvedená dva synové – Tomášek 10 let a Matýsek 9 měsíců; manažerka; žije s partnerem, otcem druhého dítěte, v nesezdaném soužití; vystudovala VŠE

Andrea je první láska mého dlouholetého kamaráda, která původně zůstala nenaplněná. Andrea se totiž provdala za jiného muže, se kterým má dnes již desetiletého syna Tomáška a se kterým se posléze rozvedla. Můj kamarád se také stihl oženit a rozvést, a to zřejmě proto, aby se opět oba sešli, pořídili si spolu na hypotéku dům se zahradou a malého Matýska, který byl v době rozhovoru desetiměsíčním miminkem.

Andreu tedy neznám moc dlouho, ale čas od času se vidíváme a dá se říci, že jsme se spřátelily. Andrea působí velice vitálním a sportovním dojmem, ačkoli popírá jakýkoli vztah ke sportu. Nesnáší totiž bolest, se kterou je větší fyzická námaha spojena. Podobný přístup má i k nemocem nebo obecně k lékařským zákrokům, včetně porodu:

„Víš někteří lidé mají třeba i strach z narkózy, že se potom neprobudí, ale já osobně mám ten názor, že kdyby mně tu narkózu dali hned u vrátnice, když jdu do nemocnice, a probudili mě za těch 5 dní, když odcházím, že by to pro mě bylo nejlepší (směje se)“.
(Andrea)

Andrea tedy patří k těm ženám, které nemusí mít vše, co se jich týká, pod svojí kontrolou a naopak rády některé věci nechávají na těch ostatních. Je možné, že se tomuto přístupu Andrea naučila i v práci, kde řadu let vykonávala vedoucí pozici a musela tedy umět delegovat úkoly na ostatní kolegy:

„Nejdřív jsem byla normální obchodník a potom jsem se stala vedoucí obchodního oddělení. Takže vlastně jsem musela tu práci rozdělovat mezi ty ostatní, aby se stihla. Takže to se snadno naučíš mít radost z úspěchů tvých podřízených, protože to jsou tvoje úspěchy, i když tu práci udělal někdo jiný“.
(Andrea)

Andrea se v mnohých ohledech od ostatních respondentek odlišuje. Jak už bylo řečeno má již desetiletého syna, ale především je na rodičovské dovolené a zatím nemá potřebu na tom něco měnit:

„Víš, uvědomila jsem si, že vlastně už od školy stále jen pracuji, kromě toho jednoho roku doma s Tomáškem, a tak jsme si řekla, že zatím do práce nespěchám, protože pak už ty vyhlídky jsou až na důchod“.
(Andrea)

Hlavní důvod tedy není, že by se Andrea chtěla věnovat dítěti, i když vlastně částečně ano, neboť si chválí, že má více času na svého staršího syna a úkoly s ním nemusí dělat po večerech, kdy jsou oba unaveni. Ale především Andrea už ze své předešlé zkušenosti ví, že po návratu do práce bude její život mnohem hektičtější a na spoustu věcí nebude mít čas.

„...víš, jak ses mě ptala, jestli se nenudím, nebo tak ... ale já se opravdu jako nemám čas nudit, protože ten čas věnuji věcem, které právě v této chvíli považuji za užitečné, že proto třeba ještě nemám vybalené všechny věci, protože ...to, aby Tomášek měl dobré známky je důležitější, než věci ve sklepe“.

T: *„No já jsem tu nudu myslela skutečně v negativním slova smyslu, prostě, že tě ty věcinebaví, i když je děláš a mohou tě unavovat ...“.*

„... unavuje, ubíjí mě to ... je pravda, že ta intelektuální činnost člověku schází. Takže to řeším tak, že se tady učím angličtinu a mám takový pocit, že mně to jako něco dá“.
(Andrea)

Andrea by se ráda vrátila do práce až kolem dvou let věku Matýska a tak jí teoreticky zbývá ještě jeden rok doma s dítětem. Má v plánu se vrátit na své původní – tedy jí známé - místo vedoucí obchodního oddělení, neboť to pro ni bude snazší. Jednak si uvědomuje, že se řada věcí za dobu jejího pobytu na „mateřské“ změnila a bude se muset ve firmě znovu zorientovat. A navíc její *mise* na zahraničním oddělení skončila v době jejího těhotenství – zahraniční pobočky, které Andrea zakládala, fungují a ona nechce začínat na novém místě:

„Jako samozřejmě, když to (původní) místo bude obsazené, tak pro mě nějakou práci vymyslí, ale to je vždy složitější a musela bych dělat nové věci, které se vždycky dělají hůř než to, co znáš. Takže když máš dvě děti, tak je jednodušší dělat nějakou práci, která už je ti trošičku bližší, kdy víš, jak na ni, než dělat úplně nové věci, protože nikdy nevíš, co od Tebe přesně čekají, nikdy nevíš, kolik ti to zabere času“.

(Andrea)

Hlídní nejmladšího syna má již předjednané u obou babiček, které se nejspíš budou střídat, a Andrea by chtěla jezdit do práce pouze na čtyři dny v týdnu a pátý den potom vyřizovat práci přímo z domova.

Nicméně i ona si uvědomuje, že se může všechno zkomplikovat a zvažuje různé alternativy toho, jak to bude dál. V rozhovoru uvedla i několik důvodů, které by jí eventuálně přinutily k návratu do zaměstnání v kratším termínu než předpokládá.

Jednak jsou to *finance*, respektive nedostatek peněz. Andrea je totiž tím z obou partnerů, který má výrazně vyšší plat a na koho je napsaná hypotéka.

Druhým z možných důvodů je *těhotenství její kolegyně*, na jejíž místo by Andrea chtěla nastoupit:

T: „Takže Ty jsi připravená, že když teď Hana otěhotní a půjde třeba na rizikové těhotenství, nastoupit do práce“?

„Ona našťestí neotěhotní, protože otěhotněla špatně a potratila a musí půl roku čekat, pak řekněme půl roku bude těhotná v práci, čili mně se to šikovně o rok odložilo nebo řekněme o půl roku, což se mně náramně hodí“.

(Andrea)

A poslední důvod je ten, že by prostě jak zdůrazňuje ona sama *chtěla jít do práce*, i když zatím se to u ní ještě *psychicky nepřehouplo*. S prvorozeným Tomáškem se to totiž přehouplo velice záhy.....

Jak se to s Tomáškem přehouplo .....

„..... ale s Tomáškem se to přehouplo ...jako ..to jsem chtěla jít do práce prakticky hned, jak se narodil..... ..prostě jsem to doma psychicky nemohla vydržet, stýskalo se mi po tom, že budu mít takový spořádaný život v té kanceláři“.

(Andrea)

Nakonec to ale přece jen Andrea vydržela celých 11 měsíců.

Andrea si stěžuje především na temperament prvního syna, který jako miminko špatně spal a často brečel. Ale nebylo to pouze miminkem samotným. Andrea se chtěla vrátit do práce, která ji bavila. Otěhotněla totiž spíš omylem. V předchozím zaměstnání nebyla spokojená, a tak se rozhodla situaci řešit těhotenstvím. To se ale delší dobu nedařilo, tak Andrea práci změnila a pět měsíců po nástupu do nového zaměstnání náhle otěhotněla. A protože pracovala v malé soukromé firmě, majitel Andreji nabídl, že pokud se po roce z rodičovské dovolené vrátí, její místo jí „podrží“. Andrea tedy odcházela na „mateřskou“ již částečně rozhodnutá, že opět nastoupí, jak jen to půjde:

„Samozřejmě, že jsem mohla říci, že jsem si to rozmyslela, ale neudělala jsem to, protože ty okolnosti byly takové, že jsem ráda šla do prác, i za tu cenu, že budu mít mnohem náročnější program, a ta práce byla náročná“.

(Andrea)

Slečna na hlídání

Nástup do práce podobně jako u ostatních dotazovaných žen znamenal problém – kam s dítětem? Slečnu Ilonku, která se *osvědčila*, a která Tomáška hlídala až do doby jeho nástupu do třetí třídy ZŠ, našla Andreina babička. Ilonka totiž hlídala

syna její kadeřnice. Byla to mladá dívka, kolem dvaceti let, která trpěla epilepsií, a proto měla sníženou pracovní schopnost.

Andrea zpočátku pracovala jen šest hodin denně. Každé pracovní ráno malého Tomáška k Ilonce dovezla a po třetí hodině odpolední ho u nové tety na hlídání vyzvedla:

„Ilonka říkala, že by byla raději doma, což mě také přišlo lepší. A ona bydlela se svými rodiči v domku, ve čtvrti, kde jsou rodinné domy, tak mě to připadalo lepší, než aby ona chodila k nám do bytu 2+1 a tam se procházela po sídlišti. Takhle s ním mohla být na zahrádce, měli psa, kočky a takováhle lákadla pro ty děti“.

(Andrea)

Andrea v rozhovoru popřela, že by snad na Ilonku žárlila, nebo, že by jí přišlo líto, že jí každý pracovní den dítě svěruje. Podle Andrey byl Tomášek tak náročný, že i pracovní stres v jistém smyslu znamenal odpočinek. A navíc z finančního hlediska se Andreji hlídání *tisíckrát vyplatilo*. Respektive Andrea tehdy vydělávala měsíčně desetkrát tolik, kolik platila Ilonce za hlídání. V práci si také vyžádala služební auto, takže neměla ani žádné výdaje s cestováním:

T: *„A kdyby to bylo nevýhodnější, kdybys musela dát skoro celý svůj plat, vzala bys to“?*

„No, já jsem tam nešla kvůli penězům. Asi bych tam šla i tak, protože Tomášek byl tak náročné dítě a to místo bylo dobré. .... Kdyby ta práce nebyla tak finančně výhodná, tak bych to neřešila tím, že půjdu další tři roky na mateřskou, ale tím, že si najdu lépe placené místo“.

(Andrea)

A jak se narodil Matýsek?

Matýsek byl také v jistém smyslu počat nečekaně, protože Andrea předpokládala, že bude „těhotnět“ delší dobu, ale podařilo se to zřejmě napoprvé:

„Když mě to doktorka potvrdila, tak jsem strašně brečela, protože jsem si chtěla ještě vydělat na nové dveře (myšleno šestero dveří do nového domu) a už jsem věděla, že to nestihnou“.

(Andrea)

Navíc protože se Andrea právě stěhovala, přenášení těžkých krabic způsobilo, že začala krvácet a musela strávit několik dní v nemocnici. Přesto všechno byl Matýsek chtěné dítě, a to oběma partnery.

Na těhotenství Andrea nerada vzpomíná, necítila se dobře, hodně ztloustla a nabytá kila se snažila shodit ještě v době našeho rozhovoru.

Obou porodů se bála, ale uvědomovala si, že jiná cesta k dítěti nevede. Andrea popisovala přípravu a porod Matýska velice živě s mnoha podrobnostmi – kdo co udělal, kdy jakou tabletku dostala a podobně. Původně byla totiž objednaná na císařský řez, ale nakonec porod proběhl přirozeným způsobem a bez komplikací. Andrea, která poprvé rodila před deseti lety, byla příjemně překvapená lékařskou a ošetrovatelskou péčí:

„Proti porodu v B., když jsem byla s Tomáškem, kde jsem chtěla napít a sestřička mi řekla: to na mě takhle nemůžete volat, já tady mám spoustu vlastní práce, a rodila jsem tam sama a týden přede mnou se nenarodilo žádné miminko, tak tady mně přišlo, že ke všemu byl někdo k dispozici a i se tak profesionálně chovali, což mě také překvapilo“.

(Andrea)

Andrea byla původně s partnerem dohodnuta, že i on bude u porodu, ale protože porod začal nečekaně, zdálo se jí, že v dané fázi je zbytečné, aby jezdil. Zavolala mu až po narození jejich syna.

O svých pocitech bezprostředně po porodu Matýska Andrea nehovořila, nicméně její prožitky po narození prvorozeného Tomáška byly následující:

„Přijde mně to takové blbé, ale když mně ukázali Tomáška, tak si přesně pamatuji na ten pocit, kdy některé kamarádky mně říkaly: to byla nejšťastnější chvíle mého života, a já jsem viděla to miminko a moje jediná myšlenka byla ‚zaplaťpánbu‘, že je po všem (směje se)... bylo to pro mě tak náročné, že jsem si říkala, jako jo, teď mě nechte vyspat a pak teda .. to miminko přijde na řadu“.

(Andrea)

Hlavní rozdíl mezi prvním a druhým mateřstvím vidí Andrea v tom, že má zkušenosti a už tak zvaně *neřeší* tolik věcí:

„Já jsem předtím nevěděla, že to jsou vývojová období. Fakt jsem vždy měla pocit, ... že to musím okamžitě vyřešit a že když to nevyřeším, tak se ta situace nezmění. A já jsem ji neuměla vyřešit. .... A teď už jako vím, že z určitých nepříjemných věcí to dítě vyroste samo, aniž cokoliv děláš. Takže to je obrovská úleva“.

(Andrea)

Mateřství jí podle jejích slov naučilo především pracovat s časem. Naučila se zorganizovat si čas tak, aby stihla domácnost, měla čas na děti, partnera, ale také na sebe. Andrea přirovnává svoji rodičovskou dovolenou k manažerským kurzům, které v rámci zaměstnání absolvovala. Rozdíl je pouze ten, že na kurzech se mluví pouze teoreticky, kdežto na „mateřské“ je to v reálu.

A kam se poděli oba otcové?

Andrea o svém bývalém manželovi v rozhovoru vlastně vůbec nemluví. I o svém současném partnerovi se Andrea v rozhovoru zmiňuje jen několikrát. Přesto je znát, že jí poskytuje potřebnou oporu. Andrea například popisuje jednu scénku při odchodu z porodnice, kdy ji její partner zachránil před naprostou panikou. Miminko tehdy bezdůvodně brečelo a Andrea nevěděla, jak ho utišit :

„ Pak přišel ten B. (partner) do toho, kdy nic nebylo připravené, nic nebylo zabalené, miminko řvalo a já jsem seděla na posteli a brečela jsem (směje se). A tam chodily ty sestřičky a dávaly mně různé rady, které žádné nefungovaly. Ten B. se choval jako výborně, protože v té situaci prostě vzal to miminko, řekl, že ho oblíkneme, nechal mě sbalit, nechal mě, ať se obléknu, takže to bylo výborné“.

(Andrea)

4. Závěrečná analýza:

Každý rodič nebo pečovatel o malé dítě řeší rozpor mezi potřebami dítěte a svými vlastními. Ne dítě, ale dospělý stanovuje hranici toho, kolik času, pozornosti a v jistém smyslu sebe sama je ochoten dítěti dát. Všechny dotazované ženy řešily toto dilema. Všechny chtěly mít děti, těšily se na ně a rády by jim daly co nejvíce péče. Ale dopředu si jen stěžily dokázaly představit, jak velké osobní omezení a změnu životního stylu dítě představuje.

V této kapitole se budu věnovat hlavním analytickým momentům

4.1 Zkoumání mateřství a gender

Mým záměrem bylo zjistit a analyzovat pocity a prožitky, strategie a způsoby řešení problémů žen ve specifické a významné situaci jejich života. Prvoplánově jsem tedy nechtěla zkoumat generovou problematiku ve smyslu generových nerovností. Jenže téma, které jsem si zvolila – prožívání mateřství v kontextu pracovní aktivity ženy - je ze své podstaty i genderovou problematikou, která se týká genderových nerovností. Doufám, že se mi v tomto směru podařilo neustrnout na zkoumání stereotypů mužů, či žen nebo rolových stereotypů, namísto abych zkoumala „skutečné hraní rolí, skutečnými členy společnosti. Ti nikdy v historii nehráli jen ony beztak proměnlivé, tzv. mužské nebo ženské role, lidé nejednají jen podle normativních předloh, ale v první řadě podle nutnosti“ (Šmausová 2004;1). Podle Šmausové je veškerý sociální prostor generově uspořádán „ a členové společnosti v něm hrají požadovanou generovou roli bez ohledu na pohlavní zařazení svého těla. ...Od výkonu všech aktivit, kterými každý člen společnosti reprodukuje svůj osobní systém (sebe sama) podle androgynního schématu AGIL, je třeba odlišit ony aktivity, kterými se výhradně dává najevo přiřazenost k genderové kategorii jako jedné součásti individuálních rolových ensemblů“ (Ibid.;1).

4.1.1 Změna genderových rolí? .....

Všechny respondentky se identifikovaly s pečovatelskou rolí, s rolí matky, neboli toho, kdo přejímá o dítě největší zodpovědnost, kdo se stará o jeho výživu, oblékání, denní režim atd. Ani návrat do práce nebo pracovní aktivita při „mateřské“ – ačkoli placená - neznamenal u dotazovaných žen průlom v tradiční dělbě rolí v

soukromé sféře. Všechny ženy se zároveň staraly o chod domácnosti – úklid, vaření, nákupy atd. I pokud si rodina najala někoho na pomoc s úklidem nebo hlídáním dítěte, jednalo se o ženino rozhodnutí, provedené v její režii, se souhlasem partnera:

„Na příteli je fajn, že sám mi nabízí, ať si zase někoho najmu (na úklid), že přeci nebudu trávit víkendy uklízením a radši pojedeme na výlet“..(Kateřina)

Je zajímavé sledovat, jak dotazované ženy jakékoli vybočení svých mužských protějšků z tradiční role muže - živitele rodiny velmi oceňují. Nepovažují za samozřejmé, aby se muži věnovali dětem, nebo pomáhali v domácnosti a podobně:

„Ve chvíli, kdy je manžel doma, tak mi pomáhá s domácími pracemi. To znamená, že když vstaneme od stolu, tak jednou uklízí on a jednou já a vůbec se o tom nemusíme dohadovat. On je na to fantastický manžel a řekla bych, že je v tom hodně 'ne-český'“.
(Olina)

„.....myslím si, že mám naprosto výjimečného manžela v tomhle, protože on je velmi hravý a tomu dítěti se maximálně věnuje“. (Alena)

Žádná z respondentek se ani v nejmenším nezmínila o tom, že by manželovi či partnerovi vyčítala, že většinu času věnuje svému zaměstnání, nebo že by snad chtěla, aby on nastoupil na rodičovskou dovolenou. Rozhovory potvrzují v jistém smyslu některé výsledky z výzkumu provedeného již v roce 1983 – Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů: *...kvalifikovaná žena opírá dále svou identitu také o založení páru s úspěšným mužem* (Možný, 1999, str.162) Jinak řečeno, žena sama sebe hodnotí nejen podle toho, jakého ocenění se jí dostává ze strany manžela, ale také, jak ona sama si svého manžela cení, a toto ocenění stoupá podle toho, jak on je hodnocen ostatními.

Ovšem zdá se, že není úspěšnost jako úspěšnost. Neboli úspěšnost muže v očích dotazovaných žen zřejmě nespočívala jen v „budování kariéry“, ale byla vnímána mnohem komplexněji. Pokud totiž respondentky o svých mužích vůbec mluvily, přistupovaly k jejich pracovní vytíženosti jako k faktu, o kterém není třeba více diskutovat. Mohu to samozřejmě interpretovat jako jasné udržování genderových stereotypů v negativním slova smyslu, anebo naopak ve světle následující kapitoly *Práce versus dítě* jako určitý kompromis, který žena vnímá především pozitivně alespoň v počátečním období. A to z následujícího důvodu - pro udržení či dokonce zlepšení životního standardu rodiny v době, kdy se finanční náklady rodiny výrazně

zvyšují, musí alespoň jeden rodič pracovat naplno. Není to tedy pouze o budování kariéry nebo o kontinuitě profese jednoho z partnerů. Z rozhovorů vyplývá, že všechny ženy chtěly a připravovaly se na to být s dítětem, respektive s dětmi, určitou dobu doma, pouze některé z nich podcenily náročnost a délku tohoto období. Na rozdíl od závěru z výzkumu Hany Maříkové: *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*, která zjistila, že se *ženy potýkají s nepochopením ze strany okolí, pokud chtějí odejít do práce před ukončením rodičovské dovolené* (1999;75), ani jedna z mých respondentek tento problém nezmínila. Navíc v případě dotazovaných žen tři z osmi byly vdané nebo žily s partnery s nižším vzděláním a nižším příjmem, než měly samy, přesto ani jedna z nich neuvědomila, že by si s partnerem ráda roli živitele vyměnila.

Zdá se, že největším problémem, který ženy zmiňují, byla určitá nepřipravenost na situaci, jež nastala po porodu. Po příchodu domů většina respondentek zažila šok z nevyspaní a únavy, podpořený zřejmě i fyziologicky – hormonálními procesy v těle matky:

„Jo, to byl velký šok, já jsem pak říkala, že je hodně zanedbané to šestinedělí – jako školení s důrazem na šestinedělí před tím, než porodíte. Já jsem byla úplně v pytli.“
(Andrea)

Naproti tomu narození druhého dítěte žádná z respondentek takto dramaticky nepopsala. Mé zjištění potvrzuje závěry studie K. Nyström a K. Öhrling (2004), kterou jsem zmínila již v kapitole věnující se teoretickému rozboru zkoumané problematiky. Autorky provedly obsahovou analýzu literatury zabývající se rodičovskými zkušenostmi z prvního roku života dítěte. V souladu s jejich zjištěním všechny mé respondenty zažily šok nejen z únavy, ale trápily se pocitem nejistoty a nekompetentnosti v péči o dítě (např. zoufalství při neustávajícím breku dítěte). Délka tohoto nepříjemného a vyčerpávajícího období byla individuální a závisela na mnoha faktorech. Mezi nejdůležitější patří povaha respondentky, temperament dítěte a pomoc nejbližšího okolí. Myslím si, že absence mužů v některých vyprávěních dotazovaných žen znamená v této souvislosti jejich selhání, selhání v roli otců a partnerů. Neboli muži byli na rodičovství připraveni právě tak špatně jako jejich ženy, s tím rozdílem, že oni se mohli zaštitit rolí živitele a jejich životní styl se měnil jen pozvolna nebo vůbec. Jejich rodičovská role byla často suplována prarodiči.

Když byl tento „šok“ dotazovaných žen po několika měsících překonán a respondentky našly „společný rytmus“ se svým dítětem, začala řada z nich pociťovat potřebu větší duševní aktivity, ale také společenského ocenění, a to i ze strany svých partnerů. Toho se jim většinou dostalo, až když samy začaly pracovat:

„A navíc jsem v těch očích svého muže najednou byla jiná, zajímavější. Oni jsou fakt neřádi ...když tedy to ta ženská nestíhá, je zaměstnaná a oni trošku kafrají, ale vidí tu ženu úplně jinak: ' Představte si, no, Tereza teď pracuje' ....., 'No, Tereza teď chodí na tenis' ..... takže to byla další věc, která na tom byla pozitivní“. (Tereza)

V případě Oliny lze uvědomění si poklesu jejího statusu v očích manžela (jako ženy v domácnosti) označit za jeden z hlavních impulsů návratu do zaměstnání.

V jistém smyslu ale k posunu genderových rolí v rodinách zkoumaných žen přece jen došlo. Jejich prvotním zájmem bylo *dítě*, nikoli domácnost. Zkoumané ženy zůstávaly doma především kvůli potřebám svého dítěte a rozhodnutí nějakým způsobem se zapojit do pracovního procesu záleželo na jejich vlastním zhodnocení situace, zda mohou a jsou ochotny předat dítě do rukou jiného pečovatele. Zabezpečení celkového chodu domácnosti bylo chápáno jako nutnost, která je na nich - ale nevadí, když trochu „skřípe“. Dotazované ženy očekávaly od svých mužů především, co se týče úklidu a vaření ,určitou toleranci:

„...vidím i v jaké výhodě jsou ty muži, kteří mají doma manželku, která pro ně vytváří absolutní zázemí, ... která je vítá a má vzornou domácnost, navařeno, žena se k nim obdivně sklání, to pak si oni připadají jak páni tvorstva. Můj manžel si asi nepřipadá jak pán tvorstva, přestože je lev“.

(Alena)

Zdá se také, že i muži mohou zakládat svoji identitu na společném životě se vzdělanou a ekonomicky aktivní partnerkou (manželkou) a pozitivní hodnocení sebe sama stavět mimo jiné i na její profesní „úspěšnosti“.

4.1.2 Dítě versus práce

Pro všechny dotazované ženy platí, že jejich pracovní život „před a po dítěti“ neznamená totéž, a to nejen co se týče jeho rozsahu, ale i významu.

Dítě nebo děti znamenaly pro všechny ženy jednoznačně obohacení jejich života, některé z nich mluví o smyslu života, o nové dimenzi života nebo nadhledu: *nadhled v tom smyslu, že ta práce není na prvním místě, ale dítě* (Olina).

Zdá se, že respondentky chápaly svoji mateřskou roli jako určité privilegium. Dítě bylo pro ně velkým emocionálním zdrojem, kterého se jejich mužům nedostávalo v takové míře, protože nebyli s dítětem v tak těsném kontaktu. I samotný porod byl několika respondentkami označen za jeden z nejsilnějších životních zážitků.

Nejčastěji zmiňované „zisky“ spojené s mateřstvím, které dotazované ženy uváděly, shrnula jedna z nich následovně:

„A co jsem získala? Získala jsem takhle silné city, za které bych nic nevyměnila. A je to tak silné, že tady třeba večer chodím, obcházím tady tenhle kruh tady v bytě a říkám si: 'Ježíši já mám fakt opravdovou rodinu', ještě dneska si to říkám, jako z filmu, jako z blbého filmu. A modlím se, aby všechno klapalo celý můj život. I když já jsem prevít a každý z nás jsme individualita a tak, ale ..... tak to jsem získala - obrovské, absolutní city. A pak taky celou škálu těch citů, od strachu - teď už vím, jak vypadá strach, teď už vím, jak vypadá vztek, teď už vím, jak vypadá fakt velká radost. A už tím samotným porodem jsem zažila tak silnou euforii, že to je nesdělitelná zkušenost, tak to jsem získala s těmi dětmi. No a pak takový partáky - vid'? (oslovuje svého tříměsíčního syna“). (Tereza)

A co tedy ženy „hnalo do práce“? Na prvním místě byl u většiny z nich jednoznačně pocit, že je pobyt doma s dítětem úplně neuspokojuje, cítily potřebu další seberealizace a měly strach ze ztráty odbornosti, respektive zachování kontinuity profese. Objevily se i další důvody, které ale většinou měly podružnější význam.

Všechny uvedené důvody shrnuje následující sloupec:

- Pocit nudy, potřeba vlastní aktivity, seberealizace, výzva
- Zůstat tzv. v „oboru“, zachovat a zlepšit své znalosti, nezapomínat
- Finance
- Pocit odpovědnosti za chod vlastní firmy
- Vědomí si vlastní ceny, stoupenutí v ceně ostatních, zvláště partnera
- Pocit osamění, potřeba kontaktu
- Strach o konkrétní pracovní pozici
- Temperament dítěte

Naopak největší překážkou toho, aby se respondentky věnovaly práci, byla jejich potřeba blízkého kontaktu s dítětem (dětmi) a s tím související představa „dobré matky“.

Dobrá matka, pečující o malé dítě či děti, nebyla v jejich očích hodnocena podle toho, jak v pořádku má svou domácnost (naopak o domácnosti respondentky často mluvily s despektem), ale především jak moc se svým dětem věnuje. A tedy i pracovní aktivita zkoumaných žen neměla jít příliš na úkor jejich dětí.

4.1.3 „Dobrá matka“

Představa „dobré matky“ není závislá jen na individuálním názoru a zkušenosti každé z dotazovaných žen, ale je zároveň kulturním konstruktem podobně jako gender.

Pominu-li aktivity respondentek v těhotenství nebo zvažování způsobu porodu, z hlediska jejich pracovní aktivity sehrálo v naplnění úlohy „dobré matky“ velkou roli například kojení. V posledních letech je kojení ze strany lékařů, a tudíž i médií velmi propagováno. Podle posledních výzkumů má dobrý vliv na zdravý vývoj dítěte, ale jedná se také o velké citové pouto mezi matkou a dítětem. Většina dotazovaných žen hovořila o tom, že si svůj pracovní život zařídila tak, by mohla kojit, respektive některé z nich začaly pracovat poté, co dítě smělo dostat příkrm (nejlépe na ½ roce), nebo až když se kojení stalo pouze doplňkem dětské stravy.

Podobně jako se klade důraz na kojení v prvních měsících života dítěte, u starších dětí nastupují další činnosti, zaměřené na jejich fyzický a duševní rozvoj. Sedm z osmi respondentek navštěvovalo dětské plavání, některé z nich chodily s dětmi také cvičit, nebo provozovaly jiné dětské aktivity.

I domácí práce nebo nákupy byly ze strany dotazovaných žen často chápány jako hra, která má děti rozvíjet a neměla by je omezovat:

„Jinak všechno jsem dělala já, ale s Adélkou. Ona to všechno dělá jako hra. Jako že vynosíme myčku, pomáhá mně věšet prádlo, no někdy pro to sice není vhodná chvíle, že ji to nebaví a je lepší si hrát, ale ...takže já všechny ty věci, které trvají 10 minut, dělám hodinu“.

(Petra)

„A já když jsem v pátek nebo v sobotu s Danem, tak nechci, abychom spolu obházeli obchody a něco vybírali, když vím, že to pro to dítě prostě není přínosné. Takže určité věci jdou stranou“.

(Olina)

4.2 A jak to, že se vůbec děti narodily?

Pro všechny dotazované ženy bylo dítě důležitější než jejich pracovní seberealizace nebo alespoň stejně důležité. Z rozhovorů také vyplývá, že *na nich leželo konečné rozhodnutí, kdy se má dítě narodit*. Toto rozhodnutí se odvíjelo od určitého stupně dosaženého vzdělání, věku ženy, praxe v zaměstnání, rodinného zázemí, ale také od spokojenosti v zaměstnání.

Ačkoli všechny tyto faktory byly u každé z žen „namíchané“, k nejdůležitějším patřilo dosažené vzdělání, několikaletá pracovní praxe a v pozadí stálo často přímo nevyřčené rodinné zázemí (především spolehlivý a stálý partner a bydlení):

„...spíš to bylo o tom, že jsem poměrně dlouho studovala, do 28, a chtěla jsem chvíli pracovat, ta chvíle byla dejme tomu tři, čtyři roky a potom chvíli trvalo, než jsme měli Dana. Takže to spíš bylo tímhle tím, než tím, že bych odkládala dítě z důvodů kariéry“.

(Olina)

„No a nejprve jsem chtěla udělat nějaké zkoušky v medicíně, abych nemusela tu rodinu tak zanedbávat. Protože ono pak v období těch zkoušek je to skutečně náročné a z vyprávění i starších zkušených lidí vím, že ty děti tím trpí“.

(Alena)

K předchozím třem faktorům se postupem času přidává spokojenost v zaměstnání a věk dotazovaných žen:

„.....Alík byl opravdu plánovaný, já jsem byla v té poslední práci strašně nespokojená a už jsem věděla, že už teď někdy nějaké dítě budeme chtít, a proto jsem nechtěla měnit práci a chtěla jsem hrozně otěhotnět“.

(Romana)

„Já jsem otěhotněla asi pět měsíců po tom, co jsem si našla novou práci. V té staré práci mě to nebavilo, tak jsem si říkala, teď je čas jít na mateřskou, ale stále jsem nemohla otěhotnět, tak jsem si mezi tím našla novou práci, která byla super, ale pak jsem nečekaně otěhotněla. Takže to byla smůla, ale už mi připadala jako větší priorita být těhotná“.

(Andrea, první těhotenství)

„Já už jsem neměla moc času, nějakou dobu to trvá, než otěhotníš. Ale nebylo to tak, že bych dítě chtěla za každou cenu“.

(Andrea, druhé těhotenství 38 let)

„Řekla jsem si, že mně bude 29, a když se to stane, tak se to stane....“.
(Tereza)

4.3 Kdyby ty babičky nebyly aneb kam s dítětem?

Za komunismu u nás byly jesle budovány a propagovány, aby co nejvíce žen mohlo nastoupit do zaměstnání. Procento dětí do 3 let v jeslích však sotva kdy překročilo 25%. Jakmile však byla zavedena mateřská dovolená do 3 let věku dítěte, počet dětí v jeslích rychle klesal na nynějších sotva málo procent. Je to dobré svědectví, že matky samy nejlépe pochopily, co je pro děti (a konečně i pro ně, tj. matky) lepší. (Matějček Z. 2005)

I když by řadu žen mohlo podráždit Matějčkovo tradiční pojetí genderových rolí a rovnítka mezi ženskou a mateřskou identitou, které je v předchozím citátu skryto, jeho další tvrzení, že *jesle je zařízení pro dospělé a nikoli pro děti, protože děti by si je na rozdíl od školky samy nikdy nevymyslely*, jistě žádného rodiče a především ženy, na které se autor obrací, nenechá úplně chladné - předpokládáme-li, že jim na jejich dětech záleží. Zůstává ovšem otázkou, jak velký vliv mají poznatky z výzkumů vývojové psychologie na představu „dobré matky“ a na rozhodování českých žen (někdy mužů) zůstat v tak hojném počtu s dětmi na rodičovské dovolené. Jisté je, že v ČR je rozhodnutí ženy zůstat na rodičovské dovolené veřejností chápáno jako „normální“.

V tomto směru je zajímavý článek Hany Šlechtové: *Není 'mateřská' jako mateřská a rodičovská dovolená* (2004), který se zabývá rozdíly v chování českých a francouzských žen a ptá se, proč zůstávají české matky s dětmi podstatně déle než francouzské i přesto, že sociální podpora matek ze strany státu je v obou státech srovnatelná? V článku se například píše: *„Mnohou Češku naopak ani nenapadne, že by mohla jít do práce, nemá-li její dítě nejmíň dva roky. Napadne-li ji to, cítí nutnost se ospravedlnit“ (Ibid.). Naproti tomu Francouzka ospravedlňuje to, „proč se případně rozhodla jít na rodičovskou dovolenou naplno“ (Ibid.).* Autorka se domnívá, že *„klíčem k pochopení je patrně odlišná historická zkušenost obou zemí, která se prolíná i do současné definice samozřejmého a nesamozřejmého“ (Ibid.).* České ženy totiž v sobě nesou zkušenost svých matek, pro které bylo samozřejmostí, že se po určité době strávené doma s dítětem vrátily na pracoviště, kdežto většina Francouzek si pamatuje svoji matku jako ženu v domácnosti, a proto návrat na pracoviště nemají zažitý jako samozřejmý a nezpochybnitelný.

Z provedených rozhovorů vyplývá, že dotazované Češky skutečně neřešily problém ztráty zaměstnání jako takového, ale ztráty odbornosti a problém zachování kontinuity profese. Rozdíl v historické zkušenosti mezi francouzskými a českými ženami jistě je, ale v mých zjištěních především v tom, že se v ČR dostatečně nevytvořila a neetablovala instituce chův, kterým je v očích dotazovaných žen možné malé děti svěřit. Pro většinu z nich totiž bylo velice obtížné svěřit dítě do péče „cizího“ (tzn. nepříbuzného či ne dobře známého) člověka a pro některé z žen to původně bylo přímo nepředstavitelné. Naopak za naprosto legitimní považovaly respondentky pomoc babiček nebo jiných příbuzných. I pokud dotazovaná žena vyhledala pomoc „paní na hlídání“, zdůvodnila tento postup tím, že nemůže očekávat pomoc svých příbuzných, jako například Olina:

„Já bohužel tím, že mám rodiče daleko, tak to musím řešit někým cizím, kdo hlídá moje dítě“.

(Olina)

Zajímavé je, že dotazované ženy považovaly pomoc ze strany své rodiny za více méně samozřejmou a pokud byla odmítnuta, přijaly to s nevolí:

T: „A když jste s Klárkou začala pracovat, tak kdo vám hlídal? Jak jste to měli zařízené“?

„No, to bylo ostré, protože moje maminka je daleko a rodiče mého muže jsou hrozně emancipovaní, takže tam nám moc nevyšli vstříc a dělali jsme to tak, že jsme se střídali“.

(Tereza)

„Ale problém je v tom, že manželovi rodiče jsou hodně pohlceni prací, takže můžou hlídat třeba jednou za dva měsíce, hlídají málo“.

(Kateřina)

Ačkoli by se dalo namítnout, že otázka hlídání dítěte cizí osobou je také otázkou peněz, nezdá se, že by ve sledovaných případech hrály finance rozhodující úlohu, ačkoli byly také zmíněny. Zdá se, že rozhodující roli hraje především důvěra ve své blízké, ve svoji rodinu, tradice a zároveň i jednoduchost takového řešení – není potřeba nikoho hledat ani zkoušet, zda je na něho spolehnutí.

V. Závěrečné shrnutí

Rekonstrukcí šesti příběhů mateřství s důrazem na pracovní aktivitu dotazovaných žen jsem chtěla upozornit na možné nuance prožitků, problémů a strategií, ale i životních osudů, vážících se k této významné fázi života.

Závěrečná kapitola se zaměřuje na analytické momenty, které se ve vyprávěních ukázaly jako stěžejní nebo které považuji za důležité pro zodpovědění výzkumné otázky.

Většina příběhů například ukazuje nepřipravenost a obtížnou adaptaci dotazovaných maminek s nově nastalou situací po porodu. Rozhovory odhalily jak podstatnou roli v ní hraje nejbližší okolí dotazovaných žen – podpora partnera a příbuzných.

Dalším důležitým momentem je identifikace s rolí matky a hlavního pečovatele o dítě/děti. Všechny ženy tuto roli přijaly, snažily se být „dobrymi matkami“, ale pro pocit naplnění a osobní spokojenosti většina z nich potřebovala vlastní nemateřskou aktivitu. *Načasování i intenzita pracovní aktivity každé z respondentek závisely především na výše zmíněné adaptaci na nový životní styl, na jejich schopnosti zorganizovat pracovní a rodinný život tak, aby nebyl na „úkor“ dítěte, na podpoře ze strany zbývajících členů rodiny a na osobních prioritách ve smyslu práce versus dítě.* Z toho je zřejmé, že opětovné zapojení do pracovního procesu – třebaže omezené, nezpůsobilo u dotazovaných žen průlom v tradiční dělbě rolí v soukromé sféře. Všechny ženy nesly dále hlavní zodpovědnost o dítě a chod domácnosti. Muži pak zastávaly především funkci živitele rodiny a jejich pomoc v domácí sféře byla velmi individuální.

Dítě nebo děti znamenaly pro všechny ženy jednoznačně obohacení jejich života. Přestože sladění práce, péče o dítě/děti a domácnost bylo velmi náročné, zdá se, že možnost „omezeného působení“ v obou sférách – veřejné i soukromé, vnímaly velmi pozitivně téměř privilegovaně. Dítě pro ně bylo velkým citovým zdrojem a práce prostředkem seberealizace. Nutno ale podotknout, že žádná z respondentek nebyla nucena po porodu pracovat naplno, respektive tak, jak pracovala před těhotenstvím či porodem, což dotazovaným ženám vyhovovalo.

Dalším významným analytickým bodem byl problém náhradního pečovatele o dítěte, v době, kdy ženy pracovaly neboli „hlídání“. Respondentky se nejčastěji spoléhaly na pomoc rodiny - především babiček, protože pro většinu z nich bylo

obtížné si představit, že svěří dítě do péče „cizího“ člověka. K tomuto kroku se uchýlily, až když neměly jinou volbu a odmítnutí pomoci při hlídání dítěte ze strany rodiny bylo vnímáno velmi negativně.

Za nejvýznamnější ve své práci považuji biografickou rekonstrukci životních fází týkajících se mateřství v kontextu pracovní aktivity dotazovaných žen. Přestože se v mnoha směrech tyto příběhy překrývají, doufám, že se mi podařilo ukázat jedinečnost každého z nich.

Zusammenfassung

Durch die Rekonstruktion sechs Mutterschaftsgeschichte mit der Betonung auf die Arbeitsaktivitäten der befragten Frauen wollte ich auf mögliche Nuanzen der Erlebnisse, Probleme und Strategien aber auch der mit dieser bedeutender Lebensphase zusammenhängenden Lebensschicksale aufmerksam machen.

Das Schlußkapitel konzentriert sich auf die analytischen Momente, die sich in den Erzählen als grundlegende gezeigt haben oder die, die ich für das Beantworten der Forschungsfrage für wichtige halte.

Die meisten Geschichte zeigen zum Beispiel die Unbereitschaft und schwere Anpassung der befragten Müttern an die nach dem Geburt neu entstandene Situation. Die Gespräche haben ermittelt, wie wichtig die Rolle der unmittelbaren Umgebung der befragten Frauen ist – die Unterstützung von dem Partner und den Verwandten.

Ein weiterer wichtiger Moment ist die Identifizierung mit der Rolle der Mutter und des Haupt- Betreuers um das Kind/die Kinder. Alle Frauen haben diese Rolle eingenommen, sie haben sich bemüht „gute Mütter“ zu sein, aber für das Einfüllen-Gefühl und das Gefühl der persönlichen Zufriedenheit war den meisten von ihnen eine eigene unmütterliche Aktivität nötig. *Die zeitliche Festlegung und auch die Intensität der Arbeitsaktivität jeder von den befragten Frauen haben abgehängt vor allem von der höher erwähnten Anpassung auf den neuen Lebensstil, von ihren Fähigkeiten den ganzen Arbeits- u. auch Familienleben so zu organisieren, dass es nicht zum Nachteil des Kindes ist, von der Unterstützung*

von den restlichen Familienmitglieder und von den persönlichen Prioritäten im Sinne Arbeit versus Kind..

Geht deutlich hervor, dass die Wiedereingliederung in den Arbeitsprozess – wenn auch beschränkt, bei den befragten Frauen keinen Durchbruch in der Rollenaufteilung in der Privatsphäre verursacht hat. Alle Frauen haben weiter die Hauptverantwortung für das Kind getragen und für den Haushaltsablauf. Die Männer haben dann vor allem die Rolle des Erhalters ausgeübt und ihre Hilfe im Haushalt war sehr individuell.

Das Kind oder die Kinder haben für alle Frauen eindeutig die Anreicherung ihres Lebens bedeutet. Obwohl die Abstimmung der Arbeit, der Betreuung um das Kind/die Kinder und um den Haushalt sehr anstrengend war, scheint es, dass sie die Möglichkeit der „beschränkten Tätigkeit“ in beiden Sphären – der öffentlichen und auch der privaten sehr positiv, fast bevorzugt gesehen haben. Das Kind war für sie eine große Gefühle-Quelle und die Arbeit wieder ein Mittel der Selbstrealisierung. Es muss aber bemerkt werden, dass keine von den befragten Frauen nach dem Geburt voll arbeiten musste, bzw. so, wie sie vor der Schwangerschaft oder vor dem Geburt gearbeitet hat. Dies war den befragten Frauen gerecht.

Ein weiterer bedeutender analytischer Punkt war das Problem mit dem Ersatzbetreuer in der Zeit, wenn die Frauen gearbeitet haben, bzw. „Kinderüberwachung.“ Die gefragten Frauen haben sich meistens auf die Hilfe der Familie verlassen – vor allem die Hilfe der Großmütter, da es für die meisten schwer war sich vorzustellen, das Kind von jemandem „Fremden“ betreuen zu lassen. Diesen Schritt haben sie erst dann gemacht, wenn sie keine andere Möglichkeit gehabt haben.

Als das Wichtigste in meiner Arbeit halte ich die biographische Rekonstruktion der Lebensphasen, die sich auf die Mutterschaft im Kontext der Arbeitsaktivität der befragten Frauen erstrecken. Obwohl sich diese Geschichten in vielen Hinsichten überschneiden, hoffe ich, dass es mir gelungen ist die Einmaligkeit jeder von diesen zu zeigen.

VII. LITERATURA:

Beck U., E. Beck – Gernsheim (1995). *The Normal Chaos of Love*.

Cambridge: Polity Press.

Bícová T. (2000). *Mateřské centrum jako jedna z možností aktivace žen na mateřské dovolené*. Praha: Diplomová práce FF UK.

Bondas – Salonen T. (1998). „New Mothers' Experience of Postpartum care – a Phenomenological follow – up study”. *Journal of Clinical Nursing*. No.7: 165 – 174.

Bondas T., K. Ericsson (2001). „Woman's lived Experience of Pregnancy: A Tapestry of Joy and Suffering”. *Qualitative health research*. Vol. 11; No. 6.

Corbin J., A. Strauss (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Nakladatelství Albert.

Červinková A. (2004). „Za dva roky doktorát, za 3 dítě, stáž v USA: vědecká dráha v kontextu biografického plánování“. Červinková A. a kol. *Cesty labyrintem: jak se rodí vědecká kariéra a děti*. SOÚ AV ČR

Dworkin S.L., F. L. Wachs (2004). „Getting your body back. Postindustrial Fit Motherhood in Shape Fit Pregnancy Magazine”. *Gender and Society*. Vol. 18; No. 5.

Fischer – Rosenthal W., G. Rosentahl (2001). „Analýza narativně biografických rozhovorů“. *Biograf*. 2001/4.

Hašková H. (2001). *Sociální aspekty porodu – bude to porod, ale jaký?* Praha: Diplomová práce FSV UK.

Heitlingerová A., Z. Trnková (1998). *Životy mladých pražských žen*. Praha: Slon.

Hochschild A., A. Machung (1990). *The Second Shift*. New York: Avon Books.

Křížková A., L. Václavíková – Helšusová (2002). *Sociální kontext života žen pracujících v řídicích pozicích: Analýza odlišností postojů a názorů mužů a žen v české společnosti v závislosti na jejich pracovním postavení*. Working

- papers. Praha: SOÚ AV ČR.
- Marcinková K. (2000). *Těhotenství jako transformační stádium v životě ženy*.
Praha: Diplomová práce PF UK.
- Mareš P. (2003). „Hodnota dítěte“. Plaňava J., M. Pilát. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister &Principal: 159 – 175.
- Maříková H. (1999). *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Working papers. Praha: SOÚ AV ČR.
- Maříková H. (2000). „Dvoukariérová manželství“. Maříková H. ed. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Slon.
- Matějček Z., (2005). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada.
- Možný I. (1999). *Sociologie rodiny*. Praha: Slon.
- Nečasová L. (2003). *Žena v managementu a manažerka v rodině*. Praha: Bakalářská práce FSV UK.
- Nyström K., K. Öhring (2004). “Parenthood experiences during the child's first year: literature review”. *Journal of Advanced Nursing*. Vol. 46; Is. 3: 319.
- Pecáková I. (2005). *Muži na "mateřské"*. Praha: Diplomová práce FSV UK.
- Prušová L. (2001). “Obrazy matek”. Kosová P. ed. *Sociologie z masa a krve*. Praha: Ediční centrum AMU.
- Simerská L., I. Smetáčková (2000). *Pracovní a rodinná praxe mladých lékařek*. Working papers. Praha: SOÚ AV ČR.
- Šlechtová H. (2004). „Není 'mateřská' jako mateřská a rodičovská dovolená“.
Gender, rovné příležitosti, výzkum. Praha: SOÚ AV ČR: 1/2004.
- Šmausová G. (2004). „Normativní heterosexuality bez nátlaku k prokreaci?“.
Gender, rovné příležitosti, výzkum. Praha: SOÚ AV ČR: 2-3/2004.
- Vokurka M. (1994). *Praktický slovník medicíny*. Praha: Maxdorf.
- Warren S., J. Brewis (2004). „Matter over Mind? Examining the Experience of

VIII. Přílohy

Seznam respondentek

Alena

35 let, vdaná, dva synové Anton a Filip, lékařka se soukromou praxí

Andrea

38 let, rozvedená, žije s partnerem, otcem druhého dítěte, v nesezdaném soužití; dva synové – Tomášek 10 let a Matýsek 9 měsíců; vystudovala VŠE, manažerka

Kateřina

33 let, dcera Barbora, žije s partnerem v nesezdaném soužití, vystudovala sociologii, spolumajitelka soukromé firmy zabývající se průzkumem trhu, přednáší na VŠ

Lenka

28 let, vdaná, syn Dalibor 10 měsíců, vystudovala češtinu a francouzštinu na PF, vyučuje na gymnáziu a soukromně

Olina

36 let, vdaná, syn Dan starý necelé 3 roky, dokončila dvě VŠ v ČR a jednu zahraniční univerzitu, manažerka velké nadnárodní firmy

Petra

31 let, vdaná, dcera Adélka 2 roky, nyní v šestém měsíci těhotenství, vědecká pracovnice, ředitelka neziskové organizace, fyzioterapeutka

Romana

32 let, vdaná, dva synové Aleš a Šimon, vystudovala český a německý jazyk na PF, před porodem pracovala jako asistentka ředitele soukromé firmy, vyučuje němčinu na VŠ a překládá

Tereza

33 let, vdaná, dvě děti Klára a Jan, vystudovala sociální vědy, před porodem pracovala v neziskové sféře a později v soukromé agentuře, specializující se na průzkum trhu

Hlavní okruhy otázek polostrukturovaných rozhovorů:

Při rozhovorech jsem neměla předem připravené formulace otázek, ale věděla jsem, na jaká témata se chci zeptat a co mě na nich nejvíce zajímá. Otázky jsem kladla z hlavy podle průběhu rozhovoru. Pokud jsem cítila, že o některém tématu respondentka nechce hovořit, zeptala jsem se na něco jiného a případně jsem se k němu později vrátila. Zároveň jsem se ale snažila, aby respondentky hovořily co nejvíce spontánně, aniž bych jim do vyprávění vstupovala. Chtěla jsem, aby rozhovory byly plynulé, a aby nově kladené otázky pokud možno navazovaly na to, co bylo řečeno. Proto také každý rozhovor probíhal trochu jinak.

1. základní charakteristiky a biografické údaje o respondentkách
2. zaměstnání (průběh kariéry, spokojenost/nespokojenost, dítě versus práce – život bez dítěte?)
3. těhotenství (jak, kdy, proč, prožívání a tělesné změny v těhotenství, práce a těhotenství, strachy, zdravotní a jiné problémy, těhotenské kurzy)
4. příprava na porod (zájem/nezájem, kurzy, výběr způsobu porodu a porodnice)
5. porod (průběh, pocity při porodu a bezprostředně po narození dítěte, role partnera, chování personálu, lékařská a ošetrovatelská péče)
6. život s dítětem (vztah k dítěti, problémy, strachy, uspokojení/nespokojenost – proč, způsoby řešení)
7. práce při malém dítěti (důvod, organizace práce a rodiny, hlídání, rozdělení domácích prací, pomoc partnera, největší problémy)
8. partner/manžel (role při plánování těhotenství, účast/neúčast na těhotenských a předporodních kurzech, přítomnost/nepřítomnost u porodu, vztah k dítěti/dětem, domácí práce)
9. ztráty a nálezy (zhodnocení, co ženám „dítě“ dalo a vzalo)

Teze diplomové práce

autor: Linková Naděžda

studium: Magisterský cyklus Sociologie

fakulta: FSV UK

akademický rok: 2004/2005, 3.semestr studia

Ztráty a nálezy

Aneb jak jsem se stala matkou...

*„Těhotenství připravuje ženu na mateřství fyziologicky, nikoli však sociálně: je naopak obdobím představ a iluzí o miminku, které se narodí. Zejména matky prvního dítěte často po jeho narození zažívají šok, a mentální nestabilita v ranném mateřství, v těžkém průběhu označována jako laktační psychóza, není způsobena jen hormonálně, ale i sociálně.“
[Možný 1999:131]*

Doba i společnost ve které žiji se mi zdá být nebývale svobodomyšlná, alespoň prizmatem společností, ve kterých vyrostli moji rodiče či prarodiče. Mohu si vybrat z řady alternativních životních stylů aniž bych se stala společensky neakceptovatelnou. Samozřejmě každá alternativa má své klady a zápory a ani já nejsem při výběru tak svobodná, jak by se mi mohlo zdát.

Tak například jako osoba ženského pohlaví XY vím, že ve třiceti letech věku se ocitám za hranicí druhé poloviny svého reprodukčního období, čímž se můj výběr alternativ životních stylů rapidně zužuje. Navíc jaksi plíživě přestávám být tak otevřená k novým věcem a podnětům, jsem navyklá na určitý životní komfort, mám „své“ rituály, své zaměstnání a budu si kariéru. Žiji s partnerem - jsme spolu už tři roky, začínáme mluvit o dítěti, ale stále se nemohu rozhodnout zda je to ten, se kterým chci založit rodinu. Ostatně dítě pro mě znamená velkou komplikaci. Samozřejmě, že ho chci a těším se na miminko, ale předně nemáme odpovídající bydlení a potom je tady moje práce. Budu to muset zařídit tak, abych se po porodu mohla vrátit co nejdříve zpátky do zaměstnání. Dítě přece není jen moje záležitost, má také svého otce, ať se tatínek stará .....

Tak nějak by mohl vypadat řekněme učebnicový příklad zjednodušeného uvažování dnešní vysokoškolsky vzdělané ambiciózní třicátnice (Češky), alespoň to vyplývá z některých empirických výzkumů: „Je zřejmé, že ženy s vysokoškolským vzděláním relativně větší váhou

akcentují dítě jako životní zátěž, omezení vlastních aktivit, bariéru výkonu alternativních rolí a komplikaci partnerských vztahů“ [Mareš 2003; 165] nebo “S dosaženým vzděláním statisticky významně roste význam pracovní oblasti a klesá (ne tak významně) orientace na domácnost a rodinu a také orientace na volný čas. Tato vazba je zřetelně významnější mezi ženami.“ [Tuček in Maříková ed. 1999; 70] Tyto závěry z velkých šetření jsou jistě zajímavé. Ze své podstaty ale pracují s daty, která musí být zobecnitelná. Tím se samozřejmě pomíjí jednotlivé lidské příběhy, které jsou jedinečné. Navíc takto vytržené z kontextu mohou být silně zavádějící, protože za významem pracovní oblasti jistě nestojí samotné vzdělání, potažmo zaměstnání, ale celá řada dalších proměnných.

Ráda bych ve své práci poodkryla roušku těchto obecných tvrzení. A to prostřednictvím vyprávění několika konkrétních mladých žen s malým dítětem/děťmi, pro které dítě znamená mimo jiné i ohrožení pracovní kariéry, a které se po porodu snaží (snažily) přerušit práci na co „nejkratší možnou“ dobu, pokud vůbec. Předpokládám, že se bude jednat o ženy, které jsou silně pracovní zaměřené, pravděpodobně vysokoškolačky, kterým mateřství může přinést řadu osobních, partnerských, pracovních a jiných konfliktů. Zajímají mě pocity a názory na vývoj jejich partnerského vztahu v souvislosti s narozením dítěte, jejich očekávání spojená s dítětem a eventuelní změna vnímání sebe samé a svých priorit po narození dítěte.

Při konečné analýze bych se tedy ráda zaměřila na následující témata:

Partnerský vztah a narození dítěte

Vztah matky k dítěti

Vztah matky k sobě samé a svým prioritám po narození dítěte

Jak vyplývá z názvu práce, chtěla bych v rozhovorech objevit to, co by se dalo prozaicky nazvat „ztrátami a nálezy“, ať už by se jednalo o ztrátu osobní svobody nebo třeba ztrátu iluzí a naopak nalezení osobního naplnění, lásky, atd. To už nechám na svých informátorkách, pokud ovšem něco takového vůbec prožily.....

Nemohu také předstírat, že zvolené téma je pro mě náhodnou volbou, ke které přistupuji bez určitých představ a přesvědčení a tudíž i bez předpokladů. Základem je moje vlastní zkušenost s mateřstvím, které mě tak trochu zaskočilo, protože žitá zkušenost se výrazně rozcházela s původními představami a to ve všech možných „směrech“ - čistě osobních, partnerských, obecně sociálních a koneckonců i biologických.

Metoda

Ráda bych provedla 8-10 narativních (hloubkových) rozhovorů, tak jak je definoval Fritz Schütze: „*V narativním interview je informant povzbuzován k tomu, aby ve spontánním vyprávění zprostředkoval, spolu se svými osobními prožitky, i kolektivně - historické biografické události s jejich konkrétními situačními průběhy.*“ [Schütze 1999:33]

Vycházím z přesvědčení, že všechna získaná vyprávění budou o tom, jak svůj prožitek respondentky vidí právě teď, v daném okamžiku, prizmatem své současné životní situace. Ačkoli oživlé vzpomínky jistě budí emoce a v představách se dokážeme vrátit do své minulosti, svoje tehdejší rozpoložení si jen těžko dokážeme věrně přestavit. Myslím si, že velký význam ve 'hře' s již prožitými pocity mají impulsy z vnějšího prostředí, které nám je mohou někdy zcela náhodně a nečekaně opětovně vyvolat. A to například při četbě beletrie, odborného článku, sledování filmu, ale i ucítění určité vůně..atd. Je potom snazší je „znovu prožít“, a tím i znovu zapamatovat a snáze vybavit. Jedná se ale o již interpretovanou, tedy nepůvodní zkušenost prožitou v novém kontextu. Vzhledem ke zvoleným tématům, kdy za centrální téma považuji mateřství, si myslím, že těchto impulsů v běžném životě dostáváme velké množství. Jejich zdrojem jsou předně média, ale i příbuzní, přátelé, lidé se kterými se náhodně setkáme. Mateřství se nám ve světle společenského diskursu jeví jako něco naprosto přirozeného a známého. Existuje proto řada polopravd a mýtů, které ženy mohou nutit často i podvědomě pozměnit své skutečné prožitky z obavy následné reakce jejich sociálního okolí. To je jedna z věcí, která mě zajímá. Jakési rozkrytí individuální zkušenosti, ve smyslu hledání rozdílů mezi prožitým a vyprávěným. Manželé Rosenthalovi v článku *Analýza narativně-biografických rozhovorů* tento postup charakterizují následovně: „.....jedná se o analýzu, která zkoumá odlišnosti vyprávění a života z hlediska jednoty aktuální řečové sebe prezentace (v sociálně-vědním interview). To znamená, že při rekonstrukci každého případu hraje podstatnou roli rozlišení mezi vyprávěným a prožitým životem.“ [Rosenthal 2001]

Podobně z genderového hlediska není bez zajímavosti moment, na který upozorňuje feministická literatura, a který bych nezvala rozdílem mezi „reálně či skutečně“ prožívanou a řekněme „vyjednanou“ partnerskou rovností. Co mám přesně na mysli vysvětluje následující citace: „.....empirické práce týkající se heterosexuálních párů stále potvrzují, že muži disponují větší mocí než ženy v partnerském vztahu: např. mají volnost výběru zda budou či nebudou podílet na domácích pracích a péči o děti, disponují větší kontrolou nad penězi. Ale zároveň výzkumy nachází páry, vykládající tyto nerovnosti způsobem, který ve vzájemné spolupráci vytváří dojem péče, intimity a rovného vztahu.“ [Jamieson 1999]

K výše uvedené rovině vyprávění, která je založena především na osobnosti vypravěče a jeho každodenních interpretacích svých prožitků a skutků v rámci sociálního světa, se podle mého názoru při naraci těsně váže další rovina, tvořená vzájemnou interakcí mezi vypravěčem a posluchačem: „*Vyprávěním určitého prožitku se zdá být vhodným prostředkem sdílení vlastních zkušeností - jejich výsledného stavu i procesu, v němž byly utvořeny.....Na tomto základě se rodí společná 'my-skutečnost', která umožňuje počáteční souhlasnou koorientaci vypravěče a naslouchajícího; tato skutečnost však ve své podstatě zůstává křehká. Nelze ji oddělit od neustále probíhajícího interpretačního procesu. Právě v něm totiž vzniká, a proto musí být neustále obnovována.*“ [Rosenthal 2001] Vyprávěná skutečnost, pokud se nejedná o samomluvu, je vždy někomu určená. To znamená, že nelze pominout osobnost posluchače a jeho roli ve vyprávění. Zamlčená i vyřčená očekávání jsou vždy na obou stranách. Mojí snahou bude v roli posluchače minimalizovat zásahy do probíhajícího vyprávění. Ráda bych také dokázala respondentkám poskytnout vědomý pocit autonomie, ve smyslu práva na vlastní názor a vlastní rozhodnutí, které nemíním hodnotit jako správné či špatné. Fritz Schütze o roli výzkumníka v narativním interview píše následovně: „*Výzkumník předkládá svému informantovi téma, které je předmětem jeho vědeckého zájmu. Toto téma musí v sobě z hlediska informanta obsahovat nějaký vyprávěcí apel.....Výzkumníkova úloha pak spočívá v podpoře a povzbuzování informanta. Badatel mu zběžně načrtává své nápady, o čem by vyprávění mohlo být, a pokouší se tak ve vypravěči probudit chuť ke znovu-rozvpomínání se a k povídání....*“ [Rosenthal 2001] Zmíněná podpora však může být vyjádřena třeba jen citoslovci údivu, přitakáním, nějakou krátkou formulací vyjadřující pochopení a podobně.

Z výše uvedené citace vyplývá i další podstatný požadavek úspěšně provedeného hloubkového rozhovoru, spontaneita. „*Výzkumná praxe narativního interview je založena na dynamice spontánního vyprávění, ve kterém si informant krok za krokem a mnohdy ad hoc musí znovu přivést zpět do vědomí někdejší prožitky. Ty stimulují jeho imaginaci a zasazují jej nanovo do dříve prožitých situací a do skutků, které se k nim vázaly....*“ [Rosenthal 2001] Myslím, že je nutné, a to nejen z etických, ale i organizačních důvodů, říci hlavní rozhovorové téma respondentkám již při dojednávání rozhovorů. Tím jim samozřejmě poskytnu prostor k přemýšlení. Nemyslím si však, že by tím byla ohrožena spontaneita samotného rozhovoru. Spíše naopak tím předejdu momentu „zaskočení“, který může vyvolat negativní pocity na straně vypravěče.

Nakonec je potřeba zmínit, že text vyprávění míním nahrávat na diktafon a posléze ho doslovně přepsat. Poté bude podroben analýze.

Použitá literatura:

- Fischer-Rosenthal W., G. Rosenthal (2001). „Analýza narativně-biografických rozhovorů“. *Biograf*, (4)
- Jamieson L. (1999): „Intimacy transformed? A critical look at the pure relationship.“ *Sociology*, Vol.33, No.3: 477- 494
- Mareš P. (2003). Hodnota dítěte. J. Plaňava, M. Pilát, eds.: *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister&Principal. Str.159-175
- Možný I. (1999). *Sociologie rodiny*. Praha: SLON
- Schütze F. (1999): „Narativní interview ve studiích interakčního pole“. *Biograf*, (20):
- Tuček, M. (2000): „Vybrané charakteristiky současné české rodiny a jejich vývoj v posledním desetiletí“. In H. Maříková ed.: *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON.

Předpokládaná literatura:

- Berger P. L., T. Luckmann (1999): *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK
- Murphy R.F. (1998): *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON.
- Oakleyová A. 2000: *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.
- Průšová L. (2001): *Obrazy matek*. In P. Kosová ed.: *Sociologie z masa a krve*. Praha: Ediční centrum AMU.
- Strauss A., J. Corbinová (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Nakladatelství Albert.
- Hopper P.J. (1997): „Dualism in study of narrative: A note on Labov and Waletzky.“ *Journal of Narrative and Life History*, (7).
- Labov W., J. Waletzky 1997: „Narrative analysis: Oral version of personal experience.“ *Journal of Narrative and Life History*, (7).
- Nyström K., K. Öhrling (2004): „Integrative literature review and meta-analyses“. *Journal of Advanced Nursing*, Vol.46, Iss.3.
- Schlegloff E.A. (1997): „Narrative analysis: Thirty years later“. *Journal of Narrative and Life History*, (7)
- Vodáková A., O. Vodáková eds (2003). *Rod ženský*. Praha: SLON
- Rabušic L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: SLON
- Szaló C. (2003). „Sociologické formování sociálních identit“. C. Stalo, I. Nosál ed.: *Mozaika v rekonstrukci*. Brno: IIPS

- Wengraf T. (2004). *Qualitative research interviewing*. Sage
- Nakonečný M. (1996). *Motivace lidského jednání*. Praha: Akademia